

ГЛАСНИК

АДВОКАТСКЕ КОМОРЕ ВОЈВОДИНЕ

Година XXIV

Нови Сад, март 1975.

Број 3

САДРЖАЈ

АДВОКАТУРА И ДРУШТВО

Инж. Вилмош Молнар Место и улога правосуђа у САП
Војводини

ЧЛАНЦИ И РАСПРАВЕ

Катарина Фиштеш Правна природа конструкције про-
дуженог кривичног дела

Војислав Кнежевић Смисао одредбе члана 55. ЗКП

Др Душан П. Радоман Ванбрачна деца као наследници

ПРАВНА ПРАКСА

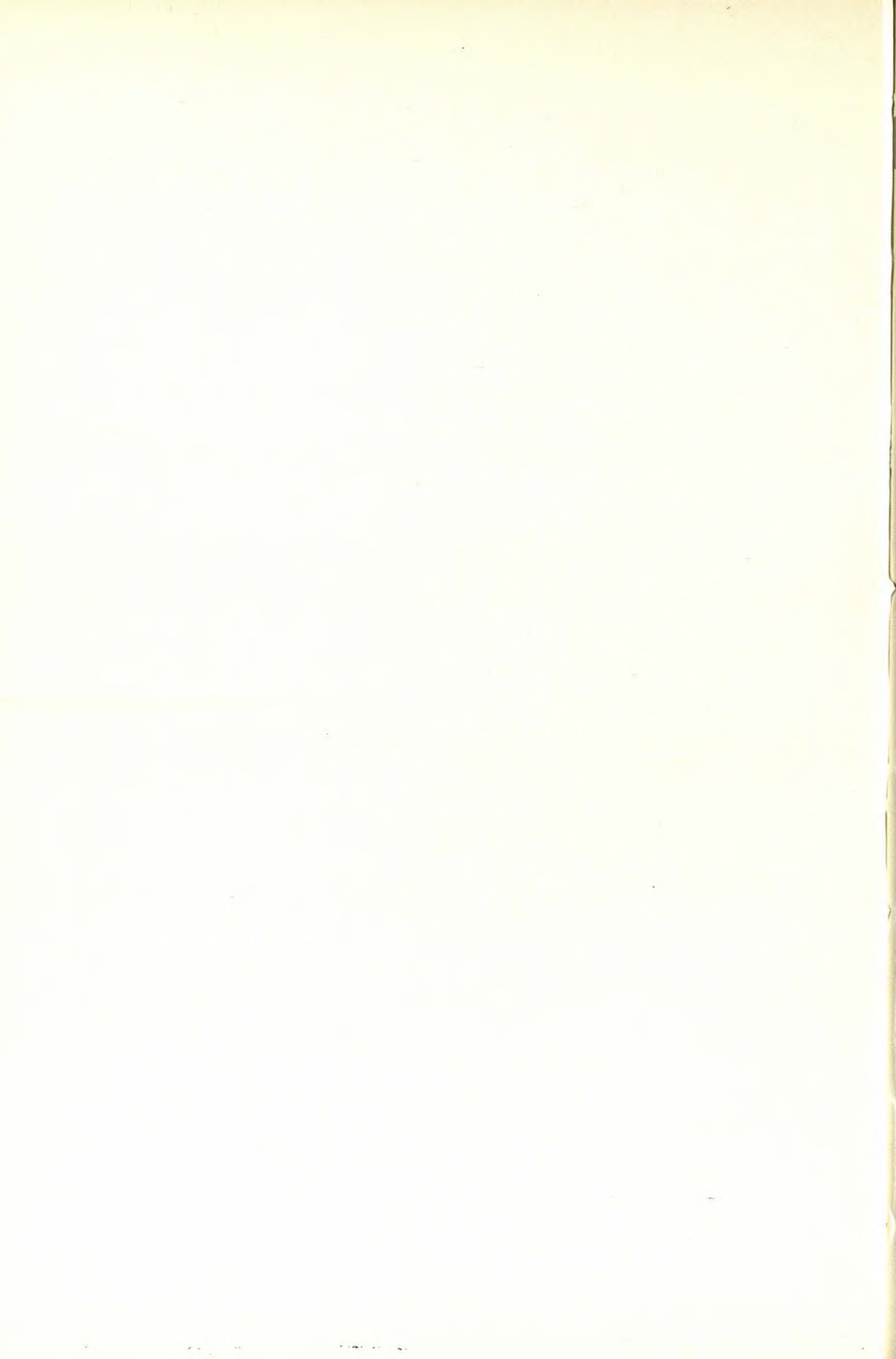
Младен Косовац Из судства

САОПШТЕЊА

Из седнице Управног одбора

ПРЕГЛЕД ПРАВНИХ ЧАСОПИСА

Милош Стојановић Из садржаја часописа

Г Л А С Н И К

АДВОКАТСКЕ КОМОРЕ ВОЈВОДИНЕ

Година XXIV

Нови Сад, март 1975.

Број 3

АДВОКАТУРА И ДРУШТВО

Инж. Вилмош Молнар, председник Скупштине САП Војводине

МЕСТО И УЛОГА ПРАВОСУЂА У САП ВОЈВОДИНИ

(Реферат поднесен на свечаној академији поводом 30-годишњице правосуђа)

Година 1975. је наша јубиларна година у којој прослављамо 30-годишњицу велике историјске победе над фашизмом, победу социјалистичке револуције и ослобођења наше земље од окупатора. То је истовремено и 30. година од када је потпуно довршено обликовање зграде нашег правосуђа, оснивањем Врховног суда ДФЈ и Јавног тужилаштва ДФЈ одлукама Председништва АВНОЈ-а од 3. фебруара 1945. године.

Правосудни органи већ пуних 30 година обављају своју одговорну и значајну функцију у условима обнове земље и наше социјалистичке изградње. Зато је овај јубилеј истовремено прилика — као што је уобичајено — да се шире и комплексније размотри досадашњи развој правосуђа у Социјалистичкој Аутономној Покрајини Војводини, друштвена улога и перспективе правосудне функције у даљој изградњи социјалистичке самоуправне заједнице.

Остваривање начела новог Устава, у складу са политиком Савеза комуниста утврђеном у конгресним документима, ставља пред правосудне органе сложене, обимне и дугорочне задатке. Једном речју, остваривање функција правосуђа мора да послужи очувању и заштити свих вредности социјалистичког самоуправног друштва и да доприноси несметаном развоју самоуправних односа.

Почеци изградње нашег правосудног система везани су већ за прве дане народноослободилачке борбе и социјалистичке револуције. Разбијањем компромитованог државног апарата бивше Југославије, који се ставио у службу окупатора, од самог почетка народноослободилачке борбе одбачени су како судови,

тако и читав правни систем бивше државе, који су оличавали експлоатацију, национално угњетавање и неправдоправност. Но, истовремено су се у партизанским одредима већ у рану јесен 1941. године почели формирати народни судови, који су судили шпијунима, саботерима, сарадницима окупатора, шпекулантима и свима онима који су на било који начин помагали окупатору, односно наносили штету општенародној борби.

Током НОР-а на читавој територији Југославије развијало се ново правосуђе у зависности од услова оружане борбе. У тим оквирима војно правосуђе се константно и систематски развијало. Оснивањем, развојем и учвршћењем НОО-а у њиховом саставу су формирани и деловали редовни судови, који су пре-суђивали оне ствари које нису спадале у надлежност војних судови.

Ново правосуђе, правни систем и правосудни органи стварали су се и развијали упоредо са оснивањем и развијањем партизанских одреда, јединица НОВЈ и народноослободилачких одбора. С обзиром на различите услове оружане борбе, постојање мање или веће ослобођене територије и остале специфичне услове, правосудни органи су формирани у прво време спорадично и самостално, но већ октобра 1941. године доношена су прва упутства о формирању судови. Октобра 1941. године Главни штаб Србије послао је упутство одредима у Мачви да формирају „народне судови” који ће судити „непријатељима, шпијунима, саботерима и другим”. Врховни штаб је у децембру 1941. године издао наредбу о образовању војних судови при штабовима већих јединица, а у фебруару 1942. године донето је и упутство о формирању судови — тзв. „Фочански прописи” — којим се упућују народноослободилачки одбори да формирају судови за суђење крађа и других дела — сем војних — као и спорове међу грађанима. Упоредо са јачањем и учвршћивањем органа народне власти формирали су се и судови као органи народне власти, тако да су већ у току 1943. године — поред већ развијених и устаљених војних судови — функционисали и судови при НОО-има. Тако је на пример Окружни НОО за Источни Срем издао децембра 1943. године окружницу о раду НОО-а, која садржи упутства о организацији и раду судови. То упутство утврђује начело да суд може решавати све грађанске спорове, да мора објективно ценити сваки случај, искључујући личну мржњу, родбинске везе и слично. Као што се на примеру овог упутства види, организација судови и њихова надлежност постављени су тако да су судови органи народне власти који остварују правосудну функцију као интегрални део револуционарне власти.

Нарочито је значајно да је већ од оснивања првих судови фактички стриктно одвајана функција гоњења од функције суђења и да се — по могућности, у зависности од услова — обезбеђивала двостепеност у суђењу. Каснија упутства су обавезивала на одвајање тих функција, тако да је претходни поступак — ислеђење спроводио иследник, или понегде комисија (што

су зачеци јавног тужилаштва), а потом је предмет достављан суду. Судови су били обавезни да истинито и тачно утврђују чињенице, а примена права није била нормирана, јер нису примењивана ни стара правна правила, већ су основи за примену права били задаци и циљеви НОБ-е. Упутствима је била обавезна двостепеност, а поготово се смртна казна није могла извршити без одлуке вишег суда. Значајан докуменат за организацију правосуђа из тог периода је наредба Врховног штаба НОВЈ и ПОЈ о организацији војних судова од 29. XII 1942. године, која је садржавала неке материјалне, а и процесне одредбе.

Током 1942. а нарочито 1943. године правосудни органи су толико ојачали и развијали се да је половином 1944. године практично у целој земљи функционисао одговарајући правосудни систем. Томе је, поред осталих упутстава, наредба и уредби, нарочито допринела Уредба о војним судовима од 24. маја 1944. године, која је садржавала низ материјално-правних, процесно-правних и организационих одредаба и примењивана је све до потпуног ослобођења наше земље.

У таквој законодавној и организационој ситуацији правосуђа нове Југославије Председништво АВНОЈ-а било је у могућности да само три месеца после ослобођења Београда, али и више од три месеца пре потпуног ослобођења читаве наше земље, на дан 3. фебруара 1945. године донесе одлуку о оснивању највиших правосудних органа ДФЈ и да тиме потпуно заокружи и практично доврши правосудну организацију, која од тога времена ефективно функционише.

Након оснивања највиших правосудних органа ДФЈ потпуно су организационо учвршћени сви остали правосудни органи. Поред њих су постављени значајни и крупни задаци. У том првом периоду јавна тужилаштва и судови усредсредили су своју активност на гоњење и суђење ратних злочинаца и народних непријатеља, сарадника окупатора и издајника свих врста, саботера и шпекуланата, као и свих оних који су се тешко огрешили о интересе НОБ-е, или су користећи привредну ситуацију у опустошеној земљи покушавали да недозвољеном трговином, набијањем цена или на други начин остваре своје егоистичне циљеве. Наравно да су у то доба гоњени и суђени и учиниоци свих других кривичних дела, тзв. класичног криминала и решаване су све парничне и ванпарничне ствари. У том периоду ови органи су обавили обиман и тежак посао и може се констатовати да су га обавили врло одговорно, савесно и у целини узето на задовољавајући начин. При томе треба имати у виду чињеницу да правосудни органи у прво време нису практично имали ни законодавно регулисану материју, која је била у домену њиховог деловања.

У том периоду почиње интензивна законодавна делатност, која је дала низ материјално-правних и процесно-правних решења. Тако су до половине 1945. године донети Закон о кривичним делима против народа и државе, Закон о забрани изазивања

националне, верске и расне мржње и раздора, Закон о заштити друштвене имовине, Закон о кривичним делима против службене дужности и други, који су практично представљали одговарајуће главе будућег Посебног дела Кривичног законика. Нешто касније донет је и Општи део Кривичног закона, а затим Закон о кривичном поступку — 1948. године и најзад 1951. године комплетан Кривични законик. Тиме је за тај период и дате услове био углавном заокружен систем кривично-правне заштите и поступање правосудних органа, нарочито имајући у виду да је у том периоду 1946. године донет и први Устав ДФЈ, који је дао уставна решења положаја и функције правосудних органа.

Међутим, и поред до тада постигнутих резултата и успеха у раду правосудних органа појавиле су се одређене девијације које су се негативно одразиле на схватање законитости, на ефикасност кривичног прогона, на казнену политику, на експедитивност и ажурност, тако да правосудни органи нису остваривали своју функцију потпуно у складу са захтевима и потребама друштва за заштитом одређених друштвених вредности. Таква ситуација условила је озбиљну критику свим правосудним органима од стране ЦК КПЈ на IV пленуму 1950. године, тако да су после тога предузете одговарајуће идејне, кадровске, организационе и друге мере које су допринеле сређивању стања у правосуђу и његовом подизању на ниво који је одговарао потребама и захтевима друштва.

Квалитативно нова етапа у развоју нашег друштва настаје крајем 1950. године када је донет Закон о управљању привредним предузећима који је — први у историји људског друштва — практично прихватио и спровео Маркову идеју „Фабрике радницима” и фактички поставио темеље нашег социјалистичког самоуправног развоја. У тој етапи донети су Уставни закон из 1953. године, а затим Устав из 1963. године, којима су адекватније постављени уставно-правни основи и правци даљег самоуправног развоја. У овом периоду формиране су и државне арбитраже као специфичан орган за разрешавање спорова између привредних предузећа, које су доцније прерасле у привредне судове, који и сада врше значајну функцију у расправљању спорова између организација удруженог рада.

Извршене промене у друштвено-економским односима, даља демократизација нашег друштва и продубљивање самоуправљања захтевали су одговарајуће праћење и прилагођавање низа правосудних и других закона новим условима, како би правосуђе могло ефикасно да делује и поступа уз обезбеђење законитости и остваривање правне сигурности. У том периоду извршене су измене и допуне Кривичног законика, донет је потпуно нов Законик о кривичном поступку — који је на савременим принципима правне науке уредио процесне односе; донет је Закон о парничном поступку — који је уредио и обезбедио ефикасније поступање у споровима пред редовним и привредним судовима; донети су Закон о привредним преступима, Закон о прекршајима, Закон о општем управном поступку, Закон о управ-

ним споровима — чиме је остварена судска контрола законитости и уставности у раду органа управе, као и низ других закона којима је заокружен правосудни систем. Тиме је у целини обезбеђено квалитетније обављање судске функције уз максимално обезбеђење како друштвено-правног интереса, тако и интереса одговарајућих субјеката.

У том периоду правосудни органи САПВ су — и поред разних тешкоћа — углавном успешно остваривали своју функцију што је добило потврду и најодговорнијих друштвено-политичких органа који су компетентно оцењивали стање у правосудју. Наравно, да је у дотадашњем раду правосудних органа било спорадичних недостатака и пропуста, али они нису утицали на општу оцену њиховог рада. Правосудни органи су се борили са низом објективних и субјективних тешкоћа које су доводиле до неажурности и неекспедитивности правосудја што је било са основом критиковано. То су била пре свега нерешена кадровска питања, хроничан недостатак кадрова за правосудну функцију, знатна флукутација кадрова, лоше смештајне прилике судова, слаба механографска опрема, ниски лични доходи у правосудју, што је све заједно допринело томе да правосудна функција не буде привлачна за младе кадрове који су завршавали правне факултете.

Таква објективна ситуација у правосудним органима САПВ погодовала је субјективним недостацима који су резултирали недовољном упорношћу, формализму, практицизму и рутинерству, што је све, у повратном дејству, довело до недостатака и озбиљних девијација у схватању, поступању, раду и резултатима, тако да правосудје објективно под таквим условима и околностима није могло нити је остваривало адекватно све оне задатке и функције које је нужно имало да остварује. То је период када је наше друштво било запљуснуто и либерализмом, национализмом, анархолиберализмом, антисамоуправним и контрареволюционарним тенденцијама, што све није мимоишло ни правосудне органе у САПВ.

У таквој ситуацији било је битно утврдити, разјаснити и разграничити питање да ли су недостаци у правосудју САПВ само парцијалан одраз и рефлексација општег стања и климе у нашем друштву тог периода, или је пак то стање резултат става и деловања одређених снага унутар самог правосудја. Полазећи од ставова, закључака и критике упућене правосудју на 21. седници ЦК СКЈ, у Писму друга Тита и Извршног бироа ЦК СКЈ, те закључака 52. и 56. седнице ЦК СКВ, несумњиво је утврђено да је унутар самих правосудних органа САПВ, тј. у редовима носилаца правосудних функција било снага које су вукле назад, које су се објективно или субјективно супротстављале политици и курсу СКЈ. У таквој ситуацији наметала се потреба енергичне акције за превазилажење постојећег стања, за обрачун са оним појединцима који су се супротстављали револуционарном курсу СКЈ, те предузимањем мера за енергично и ефикасно отклањање свега онога што је ометало и кочило деловање правосудних

органа у позитивном правцу. Треба нагласити да утврђивање и идентификација стања није било лако и једноставно, јер су носиоци либералистичких схватања тврдили да је правосуђе само узгредно заплућнуто општом климом либерализма, не схватајући и не прихватајући чињеницу да је либерализам имао своје носиоце и протагонисте и међу носиоцима правосудних функција. То је обавезивало комунисте и све остале социјалистички-самоуправно оријентисане раднике у правосуђу на одлучну, енергичну, ефикасну и стваралачку акцију, како би се правосуђе што пре и што радикалније ослободило свих оних недостатака и девијација због којих су му оправдано упућене критике.

Брза и енергична акција, наравно, није могла да остане без резултата. Евидентни носиоци националистичких, либералистичких и осталих нама туђих схватања и поступања уклоњени су са правосудних функција што је омогућило да се брже и ефикасније делује у духу политике Савеза комуниста, а на основама новог Устава.

Суштина и битна садржина новог курса у правосуђу је пре свега јасна идејна опредељеност развоју социјалистичког самоуправног система и класни приступ разрешавању свих поремећених друштвених односа и гоњења извршилаца кривичних дела, адекватна казнена политика, напуштање кабинетског судовања и отварање према друштву, селективан приступ приоритетном решавању друштвено-значајнијих предмета, ефикасност и ажурност у пословању, а све то уз стриктно поштовање законитости.

Ове значајне и обимне задатке правосудни кадрови могу решавати уз помоћ свих друштвено-политичких фактора. До сада постигнути позитивни резултати несумњиво сведоче о решености носилаца правосудних функција да судску функцију у Покрајини остварују потпуно у складу са политиком Савеза комуниста и да тако преузму свој део одговорности за јачање самоуправних односа.

Истакнуте тврдње доказују и резултати постигнути у досадашњем предузимању мера. Тако је, на пример, у 1972. години од носилаца правосудних функција било свега 58,4% чланова СКЈ, док је у 1973. години тај број порастао на 69,9%, а од 1974. године ће тај проценат бити нешто већи. Даље, у 1973. години судови су решили 11.567 предмета више но у 1972. години, а у 1974. години тај ће број још порасти. Казнена политика је адекватнија нарочито у односу на тежа кривична дела из надлежности окружних судова, док је у односу на општинске судове нешто побољшана, али још није одговарајућа. Ефикасност и ажурност је побољшана посебно у односу на кривична дела политичног криминала, криминала у привреди и кривична дела са елементима силе, те у радним, алиментационим и стамбеним споровима.

Све ово показује са колико су спремности правосудни органи пришли реализовању новог курса. Наравно, ма колико тренутно били задовољни постигнутим резултатима, не можемо

се препустити самозадовољству, јер је очигледно да треба још много и упорно радити да би се постигли резултати којима ћемо моћи бити потпуно задовољни. Но, и када будемо потпуно задовољни постигнутим радним резултатима онда ћемо то стање морати да одржавамо, али и да изналасимо нове методе што квалитетнијег рада, јер ништа није тако добро да не би могло да буде боље. Сада и у непосредној будућности правосудни органи морају безусловнo обезбедити перманентно и ефикасно спровођење новог курса и никако не дозволити да он буде схваћен као кампања, односно дозволити да јењавају напори који се улажу за његову реализацију. Спровођење новог курса мора да буде стална акција.

Уставним амандманима и коначно Уставом СФРЈ те уставима република и покрајина 1974. године на квалитативно нов начин је решен низ питања друштвено-политичког и економског система у складу са продубљавањем и проширивањем самоуправљања. Уставне промене објективно су утврдиле нови положај правосуђа у целини. Битно је ново да судску функцију у јединственом систему власти и самоуправљања радничке класе и свих радних људи сада не врше само редовни судови — као органи државне власти —, већ и самоуправни судови као посебан фактор подруштвљавања правосуђа. Тиме се отворио један квалитативно нов процес у функцији правосуђа, које мора да буде ефикасно средство у рукама радничке класе и самоуправљача ради адекватног разрешавања специфичних спорова између организација удруженог рада, односно самоуправних интересних заједница или других самоуправних структура. Самоуправни судови, који ће деловати као судови удруженог рада, изабрани судови, арбитраже, мировна већа или други облици самоуправних судова имаће значајну надлежност и у извесној мери ће утицати на рад осталих правосудних органа.

Другим речима, правосуђе постаје у све већој мери функција самоуправног друштва, ефикасан инструмент у остваривању доминантне улоге радничке класе и њене историјске одговорности за социјалистички самоуправни развитак југословенске заједнице. То истовремено значи да је правосуђе у самоуправном друштву туђ сваки етатистички концепт, јер би он значео отуђивање власти од радничке класе. Зато функција остваривања јединствене власти, коју у границама Устава остварују и правосудни органи, мора бити под контролом усмеравања друштвене заједнице, јер правосуђе остварује значајну друштвену функцију. Таква друштвена оријентација правосуђа, уз пуну потврду принципа независности и самосталности правосудних органа у границама Устава и закона, треба да омогући испуњавање трајних задатака, које оно има према самоуправном друштву, на основима — како је већ наглашено — новог Устава, у складу са генералном линијом Савеза комуниста.

Нови уставни положај и подруштвљавање правосуђа поставља нове и обимне задатке како пред органе легислативе, тако и пред правосудне органе. Правосудна функција у начелу

се остварује у републикама и покрајинама, што обавезује на обиман законодавни посао којим треба остварити истовремено јединство судског система Југославије, а посебно усклађен и јединствено усмерен систем правосуђа у републикама и покрајинама. Низ закона из надлежности федерације из области правосуђа треба да буде усклађен са Уставом СФРЈ и донет до 30. јуна ове године. У вези са доношењем закона из надлежности федерације у области материјалног и процесног права, везано је доношење и низа закона из надлежности покрајине. Најважнији у тој области је Кривични закон САПВ, јер је први пут Покрајина овлашћена да донесе Кривични закон а правосудни органи да га спроводе.

Сем доношења закона, нов уставни положај правосуђа обавезује и захтева одређене организационе промене које на одговарајући начин треба да прате уставне и законодавне промене. Наравно да при организационим променама треба водити рачуна и о реалним кадровским и другим могућностима. То значи да организацију правосудних органа у САПВ треба поставити тако да се обезбеди нормално и ефикасно остваривање правосудне функције уз обезбеђење свих права која правним и физичким лицима припадају. Сем тога, потребно је на одговарајући начин обезбедити двостепеност односно у одређеним случајевима и тростепеност, која би се реализовала у Покрајини, сем изузетака предвиђених за Савезни суд. Реализација ових задатака захтева објективну процену фрактивних кадровских, материјалних и других могућности, јер је основни и неминован захтев да се реорганизацијом ни у најмањој мери не угрозе или поремете до сада постигнути резултати у спровођењу новог курса, ефикасност и ажурност. Јер, ако би се то догодило било би тиме ометано постизање нових и бољих резултата у функционисању правосуђа као целине, а такав би ефекат очигледно био неприхватљив. Реорганизацијом, дакле, треба да се обезбеди боље и ефикасније функционисање правосуђа САПВ у целини.

У новим условима развоја, правосуђе у Покрајини несумњиво треба све више да се приближава радном човеку и да буде што више орган који ће решавати његове спорове, а што мање орган власти. У том циљу свакако ће општински судови убудуће бити основни првостепени судови, а окружни судови првостепени само изузетно. На тај начин ће се и Врховни суд Војводине углавном ослободити инстанционе надлежности и моћи више посветити својим новим задацима на заузимању правних ставова, уједначавању судске праксе, обезбеђењу законитости и другим задацима који сада стоје пред њим.

Остваривање новог курса захтева од правосудних органа и квалитативно нов метод рада, тј. напуштање класичног кабинетског судовања и поступања, те отварања према друштву. Та обавеза произилази из Устава СФРЈ тако да су судови дужни да прате друштвене појаве и да о негативним или криминогеним факторима обавештавају надлежне органе друштвено-политичке

заједнице, организације удруженог рада, друштвене органе или друге органе и организације. Исту обавезу имају и јавни тужиоци на основу одредаба Закона о јавном тужилаштву.

Поменута обавеза правосудних органа истовремено значи да носиоци правосудних функција морају бити активно укључени у друштвено-политички рад и познавати основе и правце нашег економског, друштвеног и политичког развитака уопште, а посебно на терену где делују, јер ће само на тај начин бити у могућности да квалитетно удовоље овим задацима. Међутим, ова функција правосуђа још је недовољно развијена, а томе су разлог два основна узрока: прво, објективна преоптерећеност свакодневним редовним пословима, и друго, неприхватање, мање-више несвесно, посла који није чисто „судовање” већ је у питању студијско-аналитички рад. Но, и поред тога што је ситуација за сада таква морају се предузимати мере да се ова обавеза у пуној мери остварује.

Друштвена улога и одговорност носилаца правосудних функција је значајна и мора бити на високом нивоу. Судија мора да буде самосталан у одлучивању у односу на сваки конкретан случај о коме треба да одлучи, али је свакако очигледно да та самосталност не може бити апстрактна самосталност изван или изнад нашег друштвеног развитака или политике Савеза комуниста, већ та самосталност мора да се креће у границама и у складу наше друштвене стварности и самоуправног развоја. Стручну оцену конкретне судске одлуке може да даје само виши суд када решава поводом правних лекова. Но, ипак, комплексна оцена идејно-политичке оријентације и стручне способности судије које долазе до изражаја у доношењу одлука треба да буду предмет комплексне оцене суштине рада судије. Слична је ситуација и у односу на јавне тужиоце код којих разлике могу постојати само у односу на субординацију утврђену Законом о јавном тужилаштву. Свакако, очигледно је да морално-политички, идејно и стручно неподобни кадрови не могу имати места у органима правосуђа.

Посебно питање о коме правосудни органи морају нарочито водити рачуна је обезбеђење и спровођење законитости у свакој прилици, у сваком случају и у свим поступцима. Наравно, да спровођење законитости није само обавеза судова и јавних тужилаца, јер се питање законитости сада мора посматрати као шира обавеза свих радних људи и грађана као самоуправљача, нарочито имајући у виду обавезу поштовања самоуправних општих аката, самоуправних споразума и друштвених договора и других облика самоуправног израза правних односа. Но, ипак правосудни органи су ти који с обзиром на своју функцију и стручност морају у сваком случају стриктно спроводити законитост. Коначно, треба увек полазити од тога да су уставност и законитост основе нашег правног система, као елементи правне сигурности и правилности и нико није овлашћен да те основе нарушава.

Недовољна и неадекватна брига о кадровима у правосуђу која се испољавала у ранијим годинама, проблем положаја и награђивања кадрова у правосуђу довели су до тога да тренутно у Покрајини недостаје око 60 носилаца правосудних функција, што у приличној мери отежава решавање низа задатака који стоје пред правосуђем. Због истих разлога и национална структура правосудних кадрова не задовољава у потпуности. Предузете мере у овом правцу за последње две-три године дале су почетне резултате, а постављени систем стипендирања помоћи ће у решавању овога питања. Наравно, да све кадровске проблеме не могу решавати сами правосудни органи, већ је потребно да у том правцу пружи одговарајућу помоћ друштвено-политичке заједнице и друштвено-политичке организације, јер се само заједничком и синхронизованом акцијом ова питања могу решавати ради задовољења кадровских потреба у овом осетљивом домену. У томе смислу правосуђе је недељиви део самоуправне друштвене структуре и дужност је организованих снага у правосуђу и друштвено-политичких фактора наше заједнице да заједничким снагама решавају проблеме на које наилазе самоуправни органи. Јер, не треба никад изгубити из вида да то нису само проблеми и захтеви правосудних органа, то је, у ствари, превасходно питање остваривања уставних слобода и права грађана, положаја радних људи у самоуправном друштву и њихове пуне равноправности у вишенационалној заједници каква је Социјалистичка Аутономна Покрајина Војводина.

Данас када се осврнемо на тридесетогодишњи рад и резултате рада јавног тужилаштва и судова, онда се може закључити да су ови органи у суштини остварили задатке због којих су и основани од Председништва АВНОЈ-а. Наравно, да је у њиховом раду било повремених плина и осека, али су они деловањем Савеза комуниста отклањали слабости и коначно обезбеђивали ефикасно обављање својих функција у заштити друштвених вредности. Критике које су им упућене на 21. седници ЦК СКЈ брзо су активизирале комунисте и друге радне људе у овим органима да предузму све мере ради отклањања насталих недостатака, тако да су до сада у фази сређивања стања већ показали видне резултате. Основно је да сви радници у овим органима схватају и схвате да су они интегрални део овог друштва, чија радничка класа и сви радни људи воде жестоку битку за потпуну афирмацију и победу социјалистичког самоуправног друштва. Зато непријатељи нашег друштва бивају све огорченији и на разне начине покушавају да ометају наш миран развој. Наравно да нас ова сазнања обавезују на класни приступ и адекватну оцену сваке друштвено-опасне делатности, тако да то треба да мобилише радне људе у правосудним органима на бескомпромисну борбу против свих оних који на било који начин покушавају да ометају наш развој и остваривање постављених задатака.

Посматрајући развојни пут и делатност правосудних органа, видимо да су у прошлости имали тешких, деликатних и обимних задатака које су у основи правилно обавили, а да су се сада идејно и радно енергично мобилисали на спровођењу новог револуционарног курса у чему су постигли видне резултате. То све несумњиво даје реалног основа за закључак да ће се правосудни органи у свом будућем раду доследно залагати и борити за спровођење револуционарног курса СКЈ у развоју социјалистичког самоуправног друштва, интереса радничке класе и да ће у томе у потпуности успети.

ЧЛАНЦИ И РАСПРАВЕ

Катарина Фиштеш, судија Окружног суда у Новом Саду

ПРАВНА ПРИРОДА КОНСТРУКЦИЈЕ ПРОДУЖЕНОГ КРИВИЧНОГ ДЕЛА

Општа разматрања

У пракси кривичног судовања суд се често сусреће са ситуацијама да је један извршилац починио више кривичних дела.

За више кривичних дела по Кривичном закону може се судити за реални и идеални стицај. Поред тога теорија познаје још и категорију привидног стицаја („стицај закона”).

Један од посебних облика стицаја, а који Кривични законик не познаје, је конструкција продуженог кривичног дела, као творевине праксе.

Сматра се да ова конструкција није противна закону иако га овај не предвиђа, ако се код примене пажљиво поступа. У пракси су се међутим појавиле неке тенденције, које намећу потребу да се прво размотри правна природа ове конструкције, да би се на крају разматрањем конкретног примера из праксе могли сагледати проблеми.

Код продуженог кривичног дела се у суштини под једним делом у правном смислу третира у ствари више извршених дела код којих би свака поједина кривична радња могла представљати самостално кривично дело. Конкретно, уместо да извршилац одговара за рецимо 10 или 15 кривичних дела крађа извршених у стицају, одговараће само за једно кривично дело извршено у продужењу (продужено кривично дело).

Продужено кривично дело није институт кривичног права већ конструкција кривично-правне праксе прихваћене и разрађене у теорији кривичног материјалног права.

Теорија није дала дефиницију продуженог кривичног дела. Њена настојања усмерена су пре свега у правцу да се легалитет ове конструкције изведе из одредаба Кривичног закона, а затим у настојању да се одреде услови под којима се изузетно може вишеструко поновљено кривично дело код пресуђивања сматрати као јединствено (продужено) дело.

Пракса радо прихвата конструкцију продуженог кривичног дела тамо где се стичу услови за њену примену из више разлога:

Пре свега, суду олакшава посао код утврђивања чињеничног стања, пошто у продужењу свако поједино кривично дело губи своју индивидуалност и самосталност, јер се уклапа у јединствено кривично дело. Због тога ако је једно лице у једном одређеном временском периоду извршило више кривичних дела, која улазе у састав продуженог кривичног дела, извршиоцу се изриче казна за једно дело као за јединствену целину у коју улазе сва појединачна дела из тог временског периода, без обзира да ли су откривена и утврђена у конкретном кривичном поступку. Због тога и касније откривено дело из периода који је обухваћен јединственим делом не може бити предмет посебног кривичног поступка, па чак ни разлог за понављање кривичног поступка.

Друга погодност за праксу у пресуђивању оваквих дела састоји се у томе што се избегава гламазни чињенични опис диспозитива за свако дело. Суду је омогућено да на основу јединственог чињеничног описа изрекне једну казну, као да је у питању само једно дело, и тиме у ствари заобиђе примену чл. 46. ст. 1. и 2. КЗ, јер не утврђује појединачно за свако дело посебно казну, те изриче једну скупну повишену казну. То у пракси значи да суд код продуженог кривичног дела није више у обавези да изриче ове појединачне казне, јер је чињенични опис постао јединствен, те се извршиоцу изриче једна казна за једно дело у границама предвиђеним у закону за то дело.

Конструкцију продуженог кривичног дела треба разликовати од таквих кривичних дела утврђених у закону, код којих се као радња извршења такође појављује поновљено вршење одређених истоврсних радњи од којих би свака за себе могла имати обележје самосталног кривичног дела, а који се сматрају као једно кривично дело по самом закону. Ова дела су у теорији кривичног права позната као колективна кривична дела и могу се извршити у виду заната или занимања (крив. дело коцкања из чл. 305. КЗ, подвођења из чл. 187. КЗ, надрилекарства из чл. 205. КЗ и надриписарства из чл. 310. КЗ). За одређивање колективног кривичног дела законодавац је имао у виду криминолошке и криминално-политичке разлоге, те је одређено од стране самог закона за разлику од конструкције продуженог кривичног дела који се одређује само од стране суда, а заснива се на самој природи извршених дела.

Историјски осврт настанка конструкције продуженог кривичног дела

Историјски посматрано продужено кривично дело је производ судске праксе до чије је конструкције дошло још у време примене система кумулације казни код стицаја. По том

систему механичким сабирањем свих утврђених казни за свако поједино дело долазило се до апсурдних ситуација да се изричу временске казне извршиоцима у трајању понекад и преко 100 година. Под оваквим условима категорија продуженог кривичног дела служила је за ограничавање претеране строгости и нехуманости проистекле из примене система кумулације казне.

Као што је познато излаз из ове ситуације потражен је у два правца: пре свега напуштањем нехуманог система кумулације казни при одмеравању казне у стицају и прихватања система асперације. Ово решење тражила су законодавства. Пракса је, међутим, са правном теоријом тражила и пронашла решење при одређеним условима у конструкцији продуженог кривичног дела.

Становишта правне теорије

Правна теорија није јединствена у погледу постојања услова за конструкцију продуженог кривичног дела. У овом погледу постоји више теорија. Ове теорије могу се свести углавном на субјективне и објективне теорије. И по једним и по другим елементи за разграничења реалног стицаја од продуженог кривичног дела су временски континуитет, број оштећених, истоврсност кривичних дела или разних облика истог кривичног дела извршених од стране истих извршиоца са више радњи у одређеном временском размаку, јединство умишљаја или јединство одлуке односно виност. Наведене теорије разликују се углавном по томе што по објективним теоријама виност не би требала да се унесе у овај појам, а субјективне теорије стављају тежиште на јединство умишљаја и јединство одлуке извршиоца.

Становиште праксе

По становишту Врховног суда Југославије услови за конструкцију продуженог кривичног дела су следећи:

1. Да је исто лице извршило две или више истоврсних временски одвојених радњи, од којих свака појединачно садржи сва законска обележја истог кривичног дела, односно његовог привилегованог или квалификованог облика;

2. Да постоји одређен временски континуитет између појединачно извршених кривичних дела;

3. Да све инкриминисане кривично-правне радње са становишта обичног, животног и логичног резоновања представљају континуирану делатност која има вид јединствене природне целине;

4. Да примена конструкције продуженог кривичног дела на конкретни случај није у супротности са захтевима криминалне политике, који су дошли до изражаја у позитивним кривично-правним прописима.

Према томе, да би више извршених кривичних дела представљало такву континуирану и повезану делатност у којој поједина дела губе своју правну самосталност и индивидуалност, уклапају се у јединствену криминалну делатност као њени саставни делови и чине једно продужено кривично дело — потребно је да поред услова наведених у тач. 1. и 2. постоји још један или више других кохезионих елемената који ова кривична дела, са становишта животног или логичног посматрања и расуђивања, повезују у једну јединствену целину.¹

Осим овог становишта Врховни суд Југославије заузео је још и следећа становишта:

За конструкцију кривичног дела разбојништва из чл. 252. КЗ осим других увјета нужно је да постоји истоветност оштећеног. Ово са разлога јер није у питању само напад на имовину, већ уједно и напад на живот или тело другог лица када је идентитет оштећеног нужен услов за конструкцију продуженог кривичног дела.² Код кривичних дела где се напада личност или неко особно добро човека не може доћи до правне конструкције продуженог кривичног дела ако нема истоветност оштећеног.³

У пракси питање постојања јединственог кривичног дела, стицаја и продуженог кривичног дела вредно је посматрати нарочито у односу на имовинске деликте, јер се ова конструкција по правилу појављује код ових дела. У пракси се често узима као једно кривично дело такво присвајање које је извршено низом појединачних сукцесивних радњи. На пример, благајник или друго одговорно лице, које у краћем или дужем временском интервалу присваја поверену му друштвену имовину од истог оштећеног мотивисан јединственим умишљајем. Кривично-правна пракса у оваквим случајевима налази да се ради о једној радњи извршења, па према томе и о једном јединственом делу проневере из чл. 322. ст. 1. КЗ-а, као основног облика дела, уколико вредност проневерене имовине прелази износ од 10.000 динара кривично дело из става 2. истог члана, као квалификованог облика истог дела, односно посебног тежег облика овог дела, кривично дело плачке из чл. 255. КЗ уколико вредност присвајања прелази износ од 30.000 дин.

Радња извршења у оваквим случајевима је присвајање које има обележје једне јединствене радње. У оваквим случајевима се не ради нити о стицају, нити о продуженом кривичном делу, већ о једном јединственом кривичном делу, при чему се свако поједино узимање слива у јединствену радњу извршења: присвајање — као континуирану повезану активност.

¹ Пресуда Врховног суда Југославије КЗ. 10/69. од 14. августа 1970. године, објављена у Збирци судских одлука, књига XIV, свеска 3, одлука 248.

² Пресуда Врховног Војног суда II К 24/70. од 17. априла 1970. год. из Збирке судских одлука, књига XV, свеска 3, одлука 279.

³ Пресуда Врховног суда БиХ Кж. 337/72. од 18. маја 1972. год. из Збирке судских одлука, књига XVII, свеска 4, одлука 476.

Друга је ситуација код реалног стицаја имовинских деликата, тј. ако се не ради о јединственом континуираном присвајању да би се дело квалификовало као јединствено дело, нити пак стоје услови за конструкцију продуженог кривичног дела. Примера ради: Када су у питању 4 различита кривична дела тешких крађа из чл. 250. ст. 2. КЗ извршена од истог учиниоца, невезана јединственим умишљајем и временским континуитетом, а вредност присвојених ствари прелази износ у сваком случају од 10.000 дин., по закону оваква делатност — уколико је у питању друштвена имовина — не представља посебан тежи облик овог дела, као кривично дело плачке из чл. 255. КЗ, без обзира што укупан износ причињене штете на друштвеној имовини, извршеног у стицају прелази износ од 30.000 динара. У оваквом случају, наиме, ради се о реалном стицају, па ће ове радње бити квалификоване по чл. 250. ст. 2. КЗ, а казне за свако поједино дело посебно утврђене на основу чл. 46. ст. 1. тач. 1. КЗ, тј. у смислу тач. 2. истог става изрећи ће се једна казна, која се састоји у повишењу најтеже од утврђених казни, али тако да повишена казна не сме достићи укупан износ појединих утврђених казни. Према томе, наш Кривични законик одредбом о искључењу повишења једне казне до укупног збира појединих утврђених казни, у извесној мери иде *in favorem* учиниоцу дела у стицају.

Посебно је питање да ли код постојања услова да се у горњем примеру наведена четири кривична дела тешке крађе из чл. 250. ст. 2. КЗ сматра једним продуженим кривичним делом, а с обзиром да укупна вредност прелази 30.000 дин., може применити чл. 255. КЗ, тј. да се такво продужено кривично дело квалификује као посебни тежи облик кривичног дела тешке крађе из чл. 250. ст. 2. КЗ-а.

Проблеми из праксе

У једном конкретном случају из праксе (Пресуда Врховног суда Војводине у Новом Саду бр. Кж. 399/74. од 11. IV 1974. год.) I-оптужени је у помагању извршио читав низ кривичних дела тешке крађе на штету друштвене имовине противправним одузимањем двотарифних електричних бројила код којих вредност сваке појединачне крађе обијањем не прелази износ од 10.000 дин. (чл. 250. ст. 1. тач. 1. КЗ), али укупна вредност одузетих двотарифних бројила далеко премаша износ од 30.000 дин. I-степени суд је нашао да се у радњама I-оптуженога ради о продуженом кривичном делу тешке крађе из чл. 250. ст. 1. тач. 1. КЗ-а, а код II-оптуженог, који је продајом протурео ова бројила, мада је знао да потичу из крађе, да се ради о кривичном делу прикривања из чл. 265. ст. 1. КЗ. Међутим, по овом предмету виши суд је заузео становиште да се у оба случаја заиста ради о једном продуженом кривичном делу, али да је I-степени

суд повредио закон у корист оптуженог, с обзиром да вредност свих бројила прелази износ од 30.000 дин. Виши суд није изменио квалификацију дела, с обзиром да није било жалбе јавног тужиоца у погледу правне оцене дела. Виши суд није дао ни ближе разлоге о томе због чега сматра да је код продуженог кривичног дела тешке крађе из чл. 250. ст. 1. тач. 1. КЗ могућа примена посебног тежег облика овог дела из чл. 255. КЗ када на штету друштвене имовине вредност присвојених ствари из продуженог дела прелази износ од 30.000 динара, с тим што појединачна вредност никад не прелази 10.000 дин. Очигледно је међутим да је виши суд сматрао да је I-оптужени требао бити суђен по чл. 255. КЗ, јер је нашао да је I-степени суд повредио кривични закон, и у корист II-оптуженог да је радње квалификовао као кривично дело из чл. 265. ст. 1. КЗ, с обзиром да вредност прикривања прелази износ од 30.000 динара. Из такве интерпретације јасно произилази да је виши суд заузео становиште да је правилном применом кривичног закона прикривач требао бити осуђен због кривичног дела прикривања из чл. 265. ст. 3. КЗ, јер је знао да су бројила која је протурао прибављена кривичним делом пљачке из чл. 255. КЗ-а.

Међутим, поставља се питање да ли се овакво становиште може прихватити без дискусије. Наиме, ово питање треба размотрити и с обзиром на правну природу конструкције продуженог кривичног дела. Из свега онога што је напред речено, битна карактеристика продуженог кривичног дела је да се оно са тачке гледишта законске квалификације сматра једним јединственим делом, које остаје у оквирима основног дела. Конкретно у оваквим случајевима ради се на основу праксе створеног само једног кривичног дела. Према томе, самом променом квалификације дела излази се из оквира конструкције продуженог кривичног дела. За ово не би било ослонаца ни у самом закону. Продужено кривично дело је у сваком случају лакши облик од реалног стицаја кривичних дела. Ова конструкција је управо и прихваћена у корист олакшања кривично-правног положаја извршилаца истоврсних дела под одређеним условима. Међутим, с обзиром на изнето становиште вишег суда оптужени за продужено кривично дело, које би се теже квалификовало, био би у несразмерно тежем положају од истоврсног починиоца већег броја тешких крађа из чл. 250. ст. 1. тач. 1. КЗ извршених у реалном стицају, јер док би овај одговарао само за реални стицај тешких крађа из чл. 250. ст. 1. тач. 1. КЗ, онај први би одговарао за посебни тежи облик овог дела, као кривичног дела пљачке из чл. 255. КЗ произашлог из продуженог кривичног дела из чл. 250. КЗ. Тиме би се у основи одшкринула врата чак и за могућност да се извршилац једног продуженог кривичног дела из чл. 250. ст. 1. тач. 1. КЗ кажњава строгим затвором до 20 година (чл. 255. ст. 2. КЗ-а).

Питање је коначно да ли за ово има ослонаца у закону, јер с обзиром на начело легалитета из чл. 2. КЗ-а (*nullum crimen, nulla poena sine lege*) за овакав квалификовани облик продуже-

ног кривичног дела била би потребна изричита одредба законика. Такве одредбе међутим нема.⁴

Друга страна овог проблема је у томе да се код продуженог кривичног дела не може прећи максимум казне предвиђен за јединствено извршено кривично дело. Ова околност није сасвим у складу са правилима одмеравања казне у стицају. Ово ће се најбоље приказати на следећем примеру: Извршиоцу три кривична дела тешке крађе из чл. 250. ст. 1. тач. 1. КЗ-а у реалном стицају, повишењем основне казне утврђене по чл. 46. ст. 1. КЗ може се изрећи казна строгог затвора у трајању од 15 година као највећа законска мера изречене врсте казне. Међутим, извршиоцу читавог низа тешких крађа, које су се с обзиром на учесталост понављања под одређеним условима слиле у јединствену продужену делатност, може се одмерити за једно кривично дело тешке крађе у продужењу максимална казна строгог затвора од 10 година. Очигледно је, међутим, да је у својој суштини као реална друштвена појава у оба случаја у питању поновљена друштвено-штетна делатност, да је та делатност у овом другом случају тежа и опаснија и да заслужује у најмању руку могућност за исту меру кажњавања.

Набројана питања налажу саму по себи мисао да ли би се у Општем делу Кривичног закона требало разрадити као правни институт продужено кривично дело. Као институт продужено кривично дело у Општем делу Кривичног закона могло би се разрадити на тај начин што би се одредили ближи критеријуми за утврђивање овог облика вишеструко поновљене истоврсне кажњиве делатности под одређеним условима, као и што би се одредиле одредбе о одмеравању казне. Овако новелиране одредбе Кривичног закона, поред тога што би требало да одреде јасне критеријуме за примењивање у пракси продуженог кривичног дела, требало би да одреде границе овога дела.

⁴ Идентично становиште има и Врховни суд Србије: „Пореска утаја извршена у временском периоду од неколико узастопних година представља једно продужено крив. дело, али квалификовани облик из чл. 235. ст. 2. КЗ то дело може добити само у случају ако бар у једној од појединачних радњи има квалификаторних законских обележја, тј. да је бар у једној години висина утајене порезе прелазила износ од 10.000 динара.” (Одлука објављена у Збирци судске праксе бр. 15—16, стр. 965, бр. одлука 1521).

Војислав Кнежевић, судија Општинског суда у Н. Саду

СМИСАО ОДРЕДБЕ ЧЛАНА 55. ЗКП

Ако оштећени или приватни тужилац умре у току рока за подношење предлога или приватне тужбе или у току поступка, његов брачни друг, деца, родитељи, браћа и сестре могу у року од три месеца после његове смрти поднети предлог или тужбу односно дати изјаву да поступац продужују (члан 55. ЗКП).

У целини гледано овако формулисана одредба изгледа довољно јасна. Право да најужи круг сродника умрлог оштећеног или приватног тужиоца поднесе предлог или тужбу, односно да изјаву, ако је поднет предлог или приватна тужба, да поступац продужује, чини нешто сасвим природно. Сва ова лица стоје у тако блиском односу према умрлом, да су и она посредно повређена кривичним делом и да би и она подизала предлог или тужбу са истих разлога, по правилу и истих интереса, са којих би то учинио и умрли да је у животу, а ако је он предлог или тужбу већ поднео, било би још природније да она при предлогу или тужби остану. Јер, неправично би било да учинилац остане некажњен простим случајем, што је оштећени, односно приватни тужилац умро.¹

Но, маколико ова одредба изгледала јасна, не можемо се отети утиску да она у себи не носи и извесне нејасноће, противречности, па и нелогичности, које је у неким случајевима заиста тешко разумети.

И. Када је реч о *нејасноћи одредбе*, првенствено се мисли на:

а) чињеницу смрти и њен утицај на питање предлога или приватне тужбе,

¹ Др Б. Марковић, Уџбеник судског кривичног поступка, Бгд. 1930, стр. 168.

— Одредба чл. 55. ЗКП обухвата поред приватног тужиоца и оштећеног, односно одређени круг његових сродника.

b) услове под којима право прелази на одређени круг сродника,

c) круг сродника на које право прелази,

d) питање конкурентног права на покретање односно про-
дужење поступка (дељивости или недељивости процесног акта
— предлога за гоњење или приватне тужбе) и

e) рокове.

AD a) Ван сваке је сумње да смрт оштећеног или приватног тужиоца има утицаја на питање предлога или приватне тужбе. Право предлога или приватне тужбе, бар тако произилази из одредбе члана 55. ЗКП, *није личне природе*, и не гаси се смрћу оштећеног или приватног тужиоца, већ прелази на одређени круг њихових сродника. То у правилу. Међутим, природа предлога или приватне тужбе, па и садржине ове одредбе, пре би упућивала на другу премису — извесно поузданију — да право предлога или приватне тужбе *није чисто лично право*, што значи да би после смрти оштећеног или приватног тужиоца, који су овлашћени на предлог или приватну тужбу, ово право, под одређеним условима, могло прећи на одређени круг сродника умрлог, о којима је реч у овој одредби. Али, право предлога или приватне тужбе би *могло бити и чисто лично право*, које би се гасило смрћу повређеног лица (нпр. код неких кривичних дела за која се гони по приватној тужби — увреде (члан 170), завођења (члан 185), или по предлогу — принуде (члан 149), угрожавања сигурности (чл. 153. став 1), нарушавања неповредивости стана (члан 154. став 1), повреде тајности писама (чл. 156. ст. 1. и 2), увреде извршене према службеном или војном лицу у вези са његовим службеним радом (чл. 170 — у вези са чланом 177. став 3), неовлашћене употребе тубе фирме (чл. 225а став 1. КЗ), итд.²

Из овога се да закључити да би право предлога или приватне тужбе под одређеним условима могло прећи на најближи круг сродника умрлог, али и гасити се његовом смрћу — зато што је то његово лично право.

У том смислу, смрт оштећеног или приватног тужиоца *може имати утицаја* на питање предлога или приватне тужбе.³

AD b) Да би преживели сродници умрлог оштећеног или приватног тужиоца имали право на предлог или на приватну тужбу, потребно је да то право није престало за самог оштеће-

² Др Никола Огорелица, Казнено процесуално право, Загреб 1899, стр. 226 („Но не ће моћи та родбина и својта као ни законити заступници ни опуномоћени заступници покојникови приметити ни наставити казни прогон ради увреде части, која му је нанесена за живота. То право казног прогона, које се стјече с почињењем увреде части, сматра се *личним правом*, које не прелази на наследице, него утрњује са смрћу повријеђеног лица”).

³ О чињеници смрти и њеном утицају на питање приватне тужбе видети: Витомир Петровић, Кривично-судски поступак, I свеска, Белешке по предавањима одржаним у школској 1946/47. години на Правном факултету у Београду, Издање Одбора за уџбенике Стручног удружења студентата права, Београд 1947, стр. 102—120.

ног или приватног тужиоца. Дакле, ако је оштећени или приватни тужилац пропустио да у законском року поднесе предлог или приватну тужбу (чл. 52. став 1. ЗКП), или ако је од поднетог предлога или тужбе у току поступка одустао, онда је право на предлог или на приватну тужбу угашено још за живота оштећеног или приватног тужиоца; тада ни преживели сродници немају право на подношење предлога или приватне тужбе.

AD c) Круг сродника, који по смрти оштећеног или приватног тужиоца, имају право предлога или приватне тужбе, ограничен је на брачног друга, децу, родитеље, браћу и сестре умрлог. Дакле, на тако блиске сроднике, који по правилу имају исто толико интереса као и оштећени или приватни тужилац да се о једном кривичном делу расправља и суди и да се извршилац гони и казни. Занимљиво је да је круг сродника који имају право предлога или приватне тужбе ужи од круга лица која могу изјавити жалбу (чл. 330. став 1. и 2. ЗКП). Међутим, то не значи да би круг сродника који би имали ово право требало проширивати и на даље сроднике умрлог. Одредбом члана 55. ЗКП овај круг сродника је сведен на онај најближи круг сродника који стварно могу имати правног интереса да се појаве у улози оштећеног или приватног тужиоца.

AD d) Чланом 55. ЗКП се таксативно набрајају лица која после смрти оштећеног или приватног тужиоца могу поднети предлог или тужбу, односно дати изјаву да поступак продужују.

Остаје нејасно:

1) да ли набројана лица једно друго искључују са правом првенства према реду који је означен у законском тексту,

2) или су сва та лица, као најближи сродници умрлог овлашћена без икаквог ограничења на подношење предлога или приватне тужбе, односно давање изјаве да поступак продужују.

Према ставу неких аутора „Сродници набројани у овом члану имају конкурентно право на покретање односно продужење поступка, не искључујући један другог, али је поступак јединствен, и они који се касније појаве могу се само придружити онима који су то право пре користили”.⁴ Несумњиво да је опредељење аутора везано за другу алтернативу. Сродници умрлог у овом случају не чине једну јединствену групу у том смислу да је за поступак потребан захтев свих. Напротив, захтев само једног од њих довољан је основ за покретање односно продужење поступка независно од воље осталих. Услов је, наравно, да захтеви свих тих лица, која учествују у поступку као један субјект, буду благовремени, јер благовременост сва-

⁴ Др Т. Васиљевић, Коментар Законика о кривичном поступку, Београд 1957, стр. 59.

О овоме видети и: Витомир Петровић, исто дело, и Спасоје Милићевић, Основи кривичног права и кривичног поступка, Издање Савремене администрације, Београд 1958, стр. 144—154.

ког захтева узетог понаособ условава учешће сваког од њих у поступку. Исто тако, њихов појединачни одустанак од предлога или приватне тужбе не утиче на ток поступка, јер ће се поступак наставити све док постоји предлог или тужба макар једног од њих.

Апстрахујући друге могућности и полазећи од претпоставке да у поступку фунгира оштећени или приватни тужилац као јединка, било би сасвим разумљиво (па и логично) да по њиховој смрти право предлога или приватне тужбе пређе на једног, било ког, од њихових најближих сродника, с тим што би покретање односно продужење поступка, или одустанак од предлога или приватне тужбе, по једном од њих — искључило остале од овог права, односно и могућност даљег гоњења окривљеног. Посве је сигурно да се интерес сродника, као колективног процесног субјекта, креће у оквиру интереса од којих би полазио умрли да је у животу, али и да би њихов појединачни интерес могао бити задовољен кроз деловање само једног од њих — то је несумњиво.

Тешко је веровати да се у пракси нешто друкчије дешава, односно и да би се могло нешто друкчије остварити.

С друге, пак, стране — учешће у поступку само једног од сродника умрлог било би од користи за поступак, а тиме и мања могућност шикане окривљеног, која се, учешћем свих њих у поступку, не би могла искључити.

У овом случају би се, по нашем мишљењу, говорило о *неделивности процесног акта*.

Овлашћења сваког од набројаних лица (чланом 55. ЗКП) на подношење предлога или тужбе, или на давање изјаве о продужењу поступка, која би се сводила на оквири сопственог оштећења, чинила би, по нашем мишљењу, *процени акт деливим*.

У овом случају би одредба чл. 55. ЗКП заиста имала своје право оправдање, па и цитирани став аутора о „конкурентном праву на покретање односно продужење поступка”.

AD e) За кривична дела за која се гони по предлогу или по приватној тужби предлог или тужба мора се поднети у року од три месеца од дана кад је овлашћено лице сазнало за кривично дело и учиниоца (чл. 52. став 1. ЗКП).

Смрћу оштећеног или приватног тужиоца у току рока за подношење предлога или приватне тужбе, или у току поступка, његови најближи сродници стичу могућност да у року од три месеца после његове смрти поднесу предлог или тужбу, односно дају изјаву да поступак продужују (члан 55. ЗКП).

Несумњиво је да овај рок представља „једну врсту продуженог рока”,⁵ а сродници би имали право предлога или при-

⁵ — Разуме се, у границама општег рока застарелости кривичног гоњења за односно кривично дело.

— Др Т. Васиљевић, Систем кривичног процесног права СФРЈ, друго измењено и допуњено издање, Београд 1970, стр. 123.

ватне тужбе „не само кад је овлашћено лице умрло у току рока, већ и кад је умрло пре него што је рок почео тећи (тј. пре него што је сазнало за кривично дело и учиниоца), али не ако је умрло по истеку рока (члан 55)“.⁶

Произилази, дакле, да је до смрти оштећеног или приватног тужиоца рок из члана 52. став 1. ЗКП могао делимично протекти, а да предлог или приватна тужба у њему нису поднете, и да то не би имало значаја за преживеле сроднике. За њих би рок од три месеца почињао тећи из почетка, био би „објективни рок, а рачунао би се од дана смрти овлашћеног лица без обзира да ли су и кад сродници сазнали за смрт овлашћеног, и без обзира да ли су сазнали за кривично дело и учиниоца“.⁷

Не би била противна, већ напротив корисна, поступања када би суд по смрти оштећеног или приватног тужиоца трагао за сродницима умрлог и обавештавао их о смрти ових лица, и њиховом праву.⁸ Пропуштања сродника да у датом року покрену односно продуже поступак — водила би обустави поступка, а до њихове изјаве или до истека рока за давање изјаве — поступак би „мировао“.⁹

Уколико у поступку фунгирају оштећени и јавни тужилац, извесно код дела за која се гони по предлогу, није сметња да јавни тужилац по смрти оштећеног — продужи поступак.¹⁰ Већ тиме што је поднео предлог, претпоставка је да је оштећени желео и кривични прогон окривљеног, а „располагање предлогом у корист окривљеног“ може учинити у поступку и јавни тужилац — као овлашћени тужилац.

II. Онако како је формулисана, одредба члана 55. ЗКП је *противречна*. Противречност је садржана у самој одредби и у односу ове одредбе према другим одредбама сличне садржине. Право на предлог или на приватну тужбу (и продужење поступка) конституисано је у односу на лакша кривична дела — односно она за која се гони по предлогу или приватној тужби (члан 52. ЗКП). На тежа кривична дела, односно она за која се гони по службеној дужности, искључена је могућност прошири-

— Др Лав Хенигсберг, Тумач Законика о судско-кривичном поступку, Загреб 1929, стр. 81. и др Божа Марковић, у цит. делу, стр. 169 — говоре о „новом року“, што је у крајњем случају једно те исто.

⁶ — Др Т. Васиљевић, у цит. делу, стр. 150.

— Др Б. Марковић, цит. дело, стр. 169 („Свеједно је, да ли је смрт приватног тужиоца наступила пре или после предате оптужнице суду; довољно је да је наступила у законском року за подизање тужбе или у току поступка.“)

⁷ Др Т. Васиљевић, у цит. делу, стр. 150.

⁸ Као што је то нпр. учинио Општински суд у Новом Саду у предмету К. 1757/67.

⁹ Др Т. Васиљевић, у цит. делу, стр. 150.

¹⁰ Др Т. Васиљевић, Коментар Законика о кривичном поступку, стр. 59 — „Код предлога поступак је по службеној дужности и могао би даље тећи без лица овлашћеног на предлог, али се жели да у сваком тренутку поступка постоји једно овлашћено лице које би евентуално располагало предлогом у корист окривљеног.“

вања овог права. Међутим, и кривична дела за која се гони по предлогу — чине кривична дела за која се гони по службеној дужности. Стиче се утисак да је законодавац положај оштећеног различито третирао у односу на тежа и лакша дела исте групе кривичних дела, па добру или интересу мање вредности (против којег је управљено лакше кривично дело) дао повољнији третман, него добру или интересу веће вредности (против којег је управљено теже кривично дело), што је заиста тешко разумети.¹¹

И појам оштећеног у свом општем значењу је јединствен — обухвата „лице чије је какво лично или имовинско право кривичним делом повређено или угрожено“ (чл. 136. ст. 6. ЗКП). Свакако да би под овај појам требало да буде обухваћен и „оштећени“ из чл. 55. ЗКП, па да су им и права истоветна. Но, различити третман оштећеног у односу на исту групу кривичних дела зачудо негира ту истоветност субјеката, па и истоветност њихових права. И не само то. Део одредбе чл. 55. ЗКП да сродници оштећеног или приватног тужиоца „могу у року од три месеца после његове смрти поднети предлог или тужбу односно дати изјаву да поступак продужују“ противречи не само основној садржини изворне одредбе члана 55 — члана 52. став 1. ЗКП да се „за кривична дела за која се гони по предлогу или по приватној тужби предлог или тужба мора поднети у року од три месеца од дана кад је овлашћено лице сазнало за кривично дело и учиниоца“, већ и садржини одредбе чл. 60. став 2. у вези става 1. да „оштећени има право да предузме односно настави гоњење у року од осам дана“, а за случај да није обавештен да јавни тужилац није предузео гоњење или да је одустао од гоњења да „може своју изјаву да продужује поступак дати у року од три месеца од кад је јавни тужилац одбацио пријаву односно од кад је донесено решење о обустави поступка“ (чл. 60. став 4. ЗКП).

Док је у другом и трећем случају (чл. 52. став 1. и 60. став 4. ЗКП) рок објективан и непрекорачив — код тежих кривичних дела, дотле се у првом случају (члан 55), тај исти рок редовно прекорачује — продужава — код лакших кривичних дела.¹²

Предлог оштећеног је услов за почетак кривичног гоњења, па и за случај његове смрти — за наставак поступка, уколико оштећени у току поступка није одустао од предлога. Подношење изјаве најближих сродника оштећеног да „поступак продужују“ — чини логичку супротност поступку који тече, и који би по смрти оштећеног могао бити настављен без неке формалне активности ових лица. То би било нарочито значајно ако умрли оштећени не би имао „наследника“ на које би прешло право

¹¹ Сем, уколико није сматрао да за тежа дела јавни тужилац може успешније гонити.

¹² Тако и код чл. 397. став 1. ЗКП.

предлога, а јавни је интерес „да се кривцу изрекне заслужена казна” (члан 1. став 1. ЗКП).¹³

И коначно, мада не много значајно,¹⁴ круг сродника који могу поднети предлог или тужбу, односно дати изјаву да преузимају предлог или приватну тужбу, је ужи од круга лица која могу изјавити жалбу (члан 330. став 1. и 2. ЗКП). Међутим, тиме се значајније не сужава обим њихових права, односно и не искључује могућност да даљи сродници покрену односно продуже поступак — ако би појам оштећеног био поистовећен (члан 136. став 6. ЗКП). Јер, само сродство не представља основ по коме би се једно лице сматрало оштећеним у смислу члана 136. став 6. ЗКП.

III. И поред тога што је противречна, ова одредба је и *нелогична*. Она се односи на дела за која се гони по предлогу или приватној тужби, а не може се проширивати на кривична дела за која се гони по службеној дужности, иако би ово проширивање, чини се, изражавало једну објективну законитост одредбе у њеном конкретном испољавању.

Са позитивноправног гледишта — право на супсидијарну оптужбу је строго лично право које нити прелази на наследнике, нити се правним послом може пренети на друго лице. Оштећени као тужилац овде ради сам у своје име, док у ситуацији из чл. 55. ЗКП подноси предлог за кривично гоњење или приватну тужбу, одн. даје изјаву да поступак продужује — уместо умрлог оштећеног или приватног тужиоца.¹⁵

Насупрот овом, судска пракса полази почев од ставова да „блиски сродници оштећеног, означени у чл. 55. ЗКП, не могу у смислу чл. 60. ЗКП преузети гоњење за кривично дело које се гони по службеној дужности ако нису оштећени у смислу чл. 136. став 6. ЗКП, тј. ако кривичним делом није повређено или угрожено њихово какво лично или имовинско право,¹⁶ па до потпуно супротних ставова да би „блиски сродници оштећеног, означени у чл. 55. ЗКП, *могли* у смислу чл. 60. ЗКП преузети гоњење за кривично дело које се гони по службеној дужности”.¹⁷

¹³ Кривична дела за која се гони по предлогу су кривична дела за која се гони по службеној дужности. А за дела за која се гони по службеној дужности овлашћени тужилац је јавни тужилац (члан 11. став 2. ЗКП).

¹⁴ О томе је било речи АД с).

¹⁵ О овоме видети: Др Тихомир Васиљевић, Овлашћење на супсидијарну тужбу, ЈР 2/69, стр. 281—282.

¹⁶ — Врховни суд АПВ бр. Кж. 1147/957 — Гласник Адв. коморе Војводине 2/58.

— Рјешење ВС НРХ, Кж. 2627/62. од 6. XII 1962, ЗСО, књ. VII, св. 3, одлука бр. 278.

— Рјешење Врховног суда Хрватске, Кж. 1376/68. од 31. X 1968, Наша законитост 1969, број 3, стр. 254.

— ВСХ, Кзз. 21/69—2 од 10. IX 1969, Преглед праксе Врховног суда Хрватске — кривична грана судовања, 1969, стр. 43.

¹⁷ ВСХ, Кж. 1119/58, Преглед основне литературе и јудикатуре уз Кривични законик и Законик о кривичном поступку, књига друга, Загреб

Уистину, ови ставови се своде на исто — да блиски сродници оштећеног, означени у чл. 55. ЗКП могу у смислу чл. 60. ЗКП преузети гоњење за дело за које се гони по службеној дужности, ако су оштећени у смислу чл. 136. став 6. ЗКП, тј. ако је кривичним делом повређено или угрожено њихово какво лично или имовинско право¹⁸ — чиме појам оштећеног у свом општем значењу — налази свој јединствени израз, без обзира на то да ли је реч о оштећеним (односно њиховим сродницима) из чл. 55, 60. или 136. став 6. ЗКП.

Новији ставови судске праксе проширују појам оштећеног до те мере да га поистовећују са сродницима, који у корист оптуженог могу изјавити жалбу (члан 330. став 2. ЗКП: брачни друг, сродник по крви у правој линији, усвојилац, усвојеник, брат, сестра и хранилац).¹⁹ Штавише, ни „само сродство не представља основ по коме би се једно лице сматрало оштећеним у смислу чл. 136. став 6. ЗКП и по коме би се могло јавити у поступку као супсидијарни тужилац у смислу чл. 60. ЗКП”.²⁰ Долазимо до апсурдног закључка да је појам оштећеног из чл. 136. став 6. у вези члана 60. ЗКП шири од појма оштећеног из чл. 55. ЗКП, али да су зато његова права, односно за случај његове смрти, његових најближих сродника — ужи од оних која имају сродници умрлог оштећеног из члана 55. ЗКП.

Очитледно је да су кроз ставове судске праксе дошла до изражаја мишљења:

а) да би се у улози оштећеног као тужиоца могло појавити свако лице чије је какво лично или имовинско право кривичним делом повређено или угрожено (чл. 136. став 6. ЗКП),

1959, стр. 305: „Ако је оштећено лице умрло прије покретања кривичног поступка за кривично дјело за које се гони по службеној дужности, а јавни тужилац је нашао да нема основа за гоњење, улогу оштећеног као тужиоца у смислу чл. 60 ЗКП може преузети и нетко из круга лица предвиђених у чл. 55. ЗКП” (подвукао ВК).

¹⁸ Тако и у одлуци ВС Косова — Кж. 158/72. од 11. IV 1972, Зборник судске праксе, 7—8/72, одл. 696 („Погрешно је првостепени суд када је само на основу сродства по тазбини признао својство оштећеног као тужиоца зету погинуле у саобраћајној несрећи, јер је признавање оваквог својства зету супротно пропису чл. 136. став 1. у вези чл. 55. ЗКП” (подвукао ВК).

¹⁹ — ВС Војводине, Кж. 317/70, Зборник судске праксе, 1/71, одлука 15 („Кад се не ради о непосредном материјалном оштећењу, већ о тзв. немовинском оштећењу услед сродства са лицем које је изгубило живот због извршеног кривичног дела (убиства, тешког дела против опште сигурности и сл.), као оштећени се могу појављивати само такви сродници који су таксативно набројани у чл. 330. став 2. ЗКП. Ово зато што је у поменутом законском пропису законодавац одредио онај круг сродника који може бити заинтересован исходом одређеног кривичног поступка” (подвукао ВК).

— По чл. 53. став 1. Законика о кривичном поступку РСФСР (с руског превели др Д. Лазаревић и др Љ. Јовановић, Институт за криминологију и криминалистичка истраживања, Бгд. 1967, стр. 26) „оштећени је лице коме је кривичним делом причињена морална, физичка или имовинска штета” (подвукао ВК).

²⁰ Рјешење ВСХ, Кж. 1376/68. од 31. X 1968, Наша законитост 1969, бр. 3, стр. 254.

б) да постоји могућност проширивања одредбе члана 55. ЗКП и на кривична дела за која се гони по службеној дужности,

с) да право на супсидијарну оптужбу односно и на продужење поступка по овој оптужби не би било строго лично право, и да би оно под одређеним условима могло прећи на најближи круг сродника умрлог оштећеног као тужиоца.

Чини се да су ова мишљења и прихватљива.

С тим у вези ваља рећи да је сваки јавни тужилац после одбачаја кривичне пријаве (чл. 142. став 1), одустанка од захтева за гоњење у току истраге или по завршеној истрази (чл. 158. и 160. став 2), одустанка од оптужнице у току припрема за главни претрес (члан 261) или у току главног претреса (чл. 320. став 1. тачка 3. ЗКП) за кривично дело за које се гони по службеној дужности, дужан да се интересује за даљу судбину предмета — уколико је оштећени као тужилац преузео гоњење односно поступак, да прати резултате поступка и да, у случају постојања основане сумње или доказа да је окривљени учинио кривично дело за које се гони по службеној дужности, на основу чл. 12. и 63. став 2. ЗКП преузме даље гоњење окривљеног и заступање оптужбе место супсидијарног тужиоца. Јавни тужилац би био у истој обавези ако би постојала могућност проширивања одредбе чл. 55. ЗКП и на кривична дела за која се гони по службеној дужности, а видели смо да таква могућност постоји.

Ако је поступак обустављен због смрти оштећеног као тужиоца, било зато што се сматрало да његови најближи сродници нису овлашћени на преузимање поступка, јер не могу имати својство оштећеног као тужиоца и вршити функцију овлашћеног тужиоца, или што иза умрлог није остало ових сродника, онда би, по нашем мишљењу, настављање гоњења окривљеног требало спровести на основу одредбе чл. 370. ЗКП. Наиме, смрћу оштећеног као тужиоца поступак је у овом случају остао без овлашћеног тужиоца, те је и обустављен због те процесне сметње. Преузимањем гоњења, односно настављањем поступка на захтев овлашћеног тужиоца, престаје узрок због кога је поступак био обустављен.

Из овог произилази да право јавног тужиоца не престаје смрћу оштећеног као тужиоца, већ да се сагласно одредби чл. 370. ЗКП мора узети да се и кривични поступак, правоснажно обустављен због смрти оштећеног као тужиоца, може наставити на захтев јавног тужиоца — као овлашћеног тужиоца. Наставак поступка на овај начин је могућ све до застарелости гоњења кривичног дела или наступања других околности које искључују гоњење.²¹ Према томе, за настављање поступка потребно је да јавни тужилац позивом на чл. 370. ЗКП обавести надлежни суд да преузима односно наставља кривично гоњење и да сагласно томе захтева да се против окривљеног поступак настави због

²¹ Др Т. Васиљевић, Коментар Законика о кривичном поступку, стр. 374—375.

кривичног дела за које се гони по службеној дужности.²² На овај начин, јавни тужилац може да исправи своју раније преурањену или погрешно донету одлуку у ствари, а ако умрли није имао наследника — то би био и јавни интерес. *Јавни тужилац неће имати ово право ако је оно престало за самог оштећеног, или његове сроднике.*

Прихватање решења *de lege lata* да би кривични поступак требало обуставити због смрти оштећеног као тужиоца, иако су иза њега остали његови најближи сродници, је апсолутно неразумљиво, неправедно и супротно интенцијама кривичног законодавства да окривљени остају некажњени за кривична дела која су извршили, само због једне процесуалне сметње, која је наступила сасвим случајно, смрћу.²³

На основу свега изложеног могло би се закључити:

1) Одредба чл. 55. ЗКП представља једну противречну целину. Противречност је садржана у самој одредби и у односу ове одредбе према другим одредбама сличне садржине (чл. 52, 60. и 136. став 6. ЗКП).

2) Наш ЗКП није на потпун и доследан начин спровео заштиту оштећеног у кривичном поступку. Разумљиво што је примат дао јавној тужби, а оштећеном или приватном тужиоцу — као протагонистима кривичног прогона — право предлога или приватне тужбе. По истом основу, за случај њихове смрти — и њиховим најближим сродницима. Међутим, то што је искључио могућност проширивања права ових лица — и на кривична дела за која се гони по службеној дужности, чини неправедно решење, супротно основним начелима кривичног поступка, посебно оном апострофираном у чл. 1. „да се кривцу, ако већ за то стоје законски услови, изрекне заслужена казна“. Ово проширивање одредбе изражавало би једну објективну законитост одредбе у конкретном испољавању, било би дакле једно принципијелно решење — које би заштиту оштећеног учинило ефикаснијом.

3) С тим у вези, ни право на супсидијарну оптужбу не би било увек строго лично право, већ би оно под одређеним условима могло прећи на најближи круг сродника умрлог оштећеног као тужиоца.

²² У предмету Општинског суда у Новом Саду К. 657/74. остала је дилема у односу на могућност да јавни тужилац по смрти оштећеног као тужиоца преузме односно настави поступак на овај начин.

²³ О овоме и уопште о положају оштећеног као тужиоца у кривичном поступку, види: Иван Иванић, Дискриминисани положај оштећеног као тужиоца у кривичном поступку, Гласник Адв. коморе Војводине 8—9/74, стр. 29—34.

Др Душан П. Радоман, адвокат у Сомбору

ВАНБРАЧНА ДЕЦА КАО НАСЛЕДНИЦИ

У складу са принципом Устава СФРЈ да деца рођена ван брака имају иста права и дужности као и деца рођена у браку, Закон о наслеђивању СР Србије (Службени лист СРС бр. 52/74. од 30. децембра 1974) у своме чл. 4. ст. 3. донео је одредбу којом се у погледу наслеђивања изједначају ванбрачна са брачном децом. Та одредба гласи: „Брачна и ванбрачна деца равноправна су у наслеђивању”. Насупрот укинutom савезном Закону о наслеђивању, поменути републички закон не садржи никакве посебне одредбе о наслеђивању ванбрачне деце, што значи да ову децу у наследном праву не разликује од брачне деце. С обзиром на своје територијално важење, Закон о наслеђивању СРС упућује да одредба његовог чл. 4. важи и за покрајине, те тиме и за САП Војводину.

Међу посебним одредбама укинutoг савезног Закона о наслеђивању из 1955. године налазила се одредба чл. 23. ст. 3. која се односила на наслеђивање ванбрачне деце. „Ванбрачна деца и њихови потомци” — каже се у тој одредби — „имају на оставину очевих сродника иста наследна права као и брачна деца и њихови потомци ако је отац ванбрачно дете признао за своје пред надлежним органом, или ако га је довео да с њим живи, или ако је на други начин показао да га признаје за своје”. По досад важећим прописима ванбрачна деца су могла, као и брачна деца, да наследе свога оца, своју мајку и њене сроднике. Међутим, што се тиче њиховог наслеђивања сродника свога оца, ту је на њихову штету закон правио разлику, односно њихово право наслеђивања сродника свога оца било је ограничено испуњавањем услова: 1) да је отац ванбрачно дете признао за своје пред надлежним органом, 2) да је отац довео ванбрачно дете да с њим живи и 3) да је отац на други начин показао да ванбрачно дете признаје за своје. Што се тиче услова под 1), отац је ванбрачно дете могао признати пред матичарем по процедури из чл. 24. ОЗОРД-а или, пак, пред надлежним судом у парници ради утврђивања очинства. Ако отац у тој парници ванбрачно дете призна за своје, таква пресуда давала је ванбрачном детету наследничко својство и изједначавала га у наследном праву са брачном децом у погледу сродника свога оца.

С друге стране, у случају да је у парници ради утврђивања очинства донета пресуда, насупрот порицању ванбрачног оца, којом се овај утврђује као отац ванбрачног детета, та и таква пресуда не би вређила по чл. 23. ст. 3. укинутог савезног Закона о наслеђивању, те ванбрачно дете по њој не би могло да наследи сроднике свога оца. У судској пракси појављивало се колебање у погледу тумачења и примене друга два услова из цитираног прописа. Тако, на пример, услов да је отац довео ванбрачно дете да с њиме живи, као и услов да је такво дете на други начин признао за своје — третирали су било као самостални начини за утврђивање очинства ванбрачног детета након смрти ванбрачног оца, било као „додатне чињенице” за појачавање мањкавог признања пред матичарем по чл. 24. ОЗОРД-а или пресуде донесене насупрот порицању ванбрачног оца. Из пресуде Врховног суда Хрватске Гзз бр. 67/71. од 5. априла 1972. године¹ види се случај да је лице које није било утврђено као ванбрачно дете оставиоца остварило право на наслеђивање његове имовине, али да је по захтеву за заштиту законитости надлежног јавног тужиоца поменути Врховни суд преиначио такву пресуду одбијањем тужбеног захтева тога лица, те непризнавањем истоме права да наследи оставиоца. „Међу странкама није спорно” — каже се у одлуци тога Врховног суда — „да на начин прописан у члану 24. Основног закона о односима родитеља и дјеце никада није утврђено да је сада покојни Ф. С. ванбрачни отац тужитеља. Међутим, побијаним пресудама нижестепени судови су утврдили да тужитељу припада право на оставину Ф. С. по закону, јер да су испуњени увјети прописани у чл. 23. ст. 3. Закона о наслеђивању, будући да је оставитељ за живота својим понашањем и односом према тужитељу показао да га признаје за своје дијете”. Тврдећи да се те одлуке нижестепених судова темеље на заиста погрешној примени одредаба чл. 23. Закона о наслеђивању, поменути Врховни суд наставља: „Пропис чл. 23. ст. 1. Закона о наслеђивању одредио је да дјеца рођена изван брака, као и њихови потомци, имају иста насљедна права на оставину својих родитеља и мајчиних сродника као и брачна дјеца. Међутим, да би се ванбрачном дјетету признало такво право иза ванбрачног оца, претпоставља се да је претходно утврђено очинство оставитеља. Начин утврђивања очинства прописан је у чл. 24. Основног закона о односима родитеља и дјеце, којим је одређено да се за оца дјетета рођеног изван брака сматра она особа чије је очинство утврђено правомоћном судском одлуком или која је дијете признала за своје пред матичаром или у јавној исправи или у опоруци.” Затим се у одлуци тога Врховног суда каже: „Како није спорно да на прописани начин уопће није утврђено да је оставитељ отац тужитеља те да више не постоје материјалноправне претпоставке за утврђење очинства (протекао је преклузивни рок одређен у чл. 25. Основног закона о односима родитеља и дјеце), оправдано је тужите-

¹ В. Одвјетник, бр. 7—8/72, Загреб, стр. 287—288.

лев захтјев као неоснован одбијен." А затим се у одлуци завршава: „Нижестепени судови удовољили су тужбеном захтјеву јер су погрешно тумачили пропис члана 23. ст. 3. Закона о наслеђивању. Наиме, тај пропис не одређује посебне начине утврђења очинства поред оних које прописује члан 24. Основног закона о односима родитеља и дјеце, већ одређује даље додатне увјете испуњење којих је потребно да би ванбрачна дјеца стекла право на оставину очевих сродника. Другим ријечима, и код примјене чл. 23. ст. 3. Закона о наслеђивању претпоставља се постојање ваљано утврђеног очинства у складу с прописом члана 24. Основног закона о односима родитеља и дјеце."

Као што је показивала животна пракса, на пропис чл. 23. ст. 3. укинутог Закона о наслеђивању позивала су се она ванбрачна лица чије очинство према оставиоцу или уопште није било законито утврђено или је било утврђено на мањкав начин (на пример, пресудом судова бивше Југославије или иностраном пресудом, као и пресудом суда СФРЈ донесеном насупрот порицању ванбрачног оца). Правно, постављало се питање да ли су начини за признање или утврђивање ванбрачног очинства из чл. 23. ст. 3. поменутог закона статусне природе, односно да ли се њима допуњују начини за признање или утврђивање очинства из чл. 24. ОЗОРД-а или не. Практика нижих судова је већином ову нејасноћу у закону тумачила у корист ванбрачне деце, досуђујући наследно право ванбрачном детету ако се испуне услови из чл. 23. ст. 3. укинутог Закона о наслеђивању и без обзира да ли је то дете претходно било на законит начин утврђено као ванбрачно дете оставиоца. Међутим, насупрот оваквој пракси нижих судова, виши судови су, као што показује овде цитирана одлука, тражили да је претходно решено статусно питање ванбрачног детета, па тек онда да се као додатна чињеница испуне услови из наведеног прописа.

Сада, пак, када је и Устав и Закон о наслеђивању СРС у потпуности у наследном праву изједначио ванбрачну са брачном децом, колебања судске праксе на која указује овде наведена одлука — имају само историјскоправни значај. Зато није наодмет да се подсетимо тешког и трновитог пута који је превазишло питање изједначења ванбрачне са брачном децом у погледу наслеђивања. У римском праву, а нарочито по Јустинијановој кодификацији, ванбрачна деца су следила правну судбину своје мајке — *vulgo quaesitus matrem sequitur*. Према начелу: *Paterna paternis, materna maternis*, — ванбрачно дете наслеђивало је само своју мајку, јер му је отац био непознат, а очинство се није утврђивало. У томе смислу Улпијан каже: *Qui matrem quidem certa, patrem autem incerto nati sunt, spurii appellantur* (ванбрачном се називају деца чија је мајка позната а отац непознат). Таква деца нису имала право да наслеђују сроднике своје мајке.

У покрајинским правима бивше Југославије питање наслеђивања ванбрачне деце било је различито решавано. По општем приватном праву које је важило на територији Војводине,

ванбрачна деца су наслеђивала своју мајку, те су према имовини своје мајке имала једнака наследна права као и брачна деца. Из неких судских одлука се види да ванбрачна деца нису имала право да наследе сроднике своје мајке. Ванбрачна деца нису никада могла да наследе свога оца ни његове сроднике, чак ни онда ако их је отац признао за своју и то признање било уписано у матичној књизи рођених. Као ванбрачна у погледу наслеђивања сматрана су и деца која су потицала из неваљаног брака.² Очигледан је и пресудан утицај пандектног права на овакав став војвођанског покрајинског права у питању наслеђивања ванбрачне деце.

Према гласу 71. члана црногорског Данилова законика (1855), положај ванбрачне деце у Црној Гори у погледу наслеђивања био је повољнији него у Војводини. Таква деца имала су право наслеђивања како према мајци тако и према оцу, а очинство се истраживало, иако на примитиван начин. Наведени члан каже: „Ако би се догодило да би који Црногорац или Брђанин дјевојку или удовицу осрамотио, а не би је хтио узети и с њоме се вјенчати, тај да плати дјетету талијера сто и тридесет, с чим ће се дијете подранити моћи, а кад порасте дијете, онда добија и оно очинство како и друга закона дјеца. Ако ли узме дијете к себи, не плаћа ништа. А таковој дјевојци и удовици нема лијека ничесова. Ако ли би био ожењен, то да и он плати талијера сто и тридесет и да буде затворен у тамницу шест мјесеци и да се храни хљебом и водом, а другим ничим”. У наведеном пропису се истиче да ванбрачно дете, када порасте, добија „очинство” као и друга законита, брачна деца. Јасно је да се ту под „очинством” не мисли на патернитет, већ се има у виду имовина оца, односно право учешћа ванбрачног детета у деоби очевине (када до ове деобе дође по вољи оца), или право наслеђивања ванбрачног детета након очеве смрти. У погледу наслеђивања онога што се зове „очевина”, а то је чисто имовина коју је отац стекао, ванбрачна деца била су изједначена са брачном. Карактеристично је овде указати на Наредбу Великог суда књажевине Црне Горе о ванбрачним преступима од 11. септембра (ст. кал.) 1884. године, из које се види не само да се поштовала и примењивала цитирана одредба Данилова законика, већ и да је та одредба пооштрена у својој примени. Рађање ванбрачне деце сматра се блудом, а ванбрачни отац се кажњава и оптерећује издржавањем детета. Ако је ванбрачни отац ожењен, кажњава се са 100 талијера глобе која иде у „фонд незаконите дјеце”, те је даље дужан да плаћа трошак за издржавање ванбрачног детета док се дете од мајчине хране не одвоји. Када се то дете одвоји од мајчине хране, ванбрачни отац је дужан да га прими као своје брачно дете. „Момче нежењено које ступи у блуд са дјевојком и она затрудни, обавезно је вјенчати се са њом, или дати њој и дјетету све своје имаће, и забрањено му је

² Др Глиша Богданфи — др Никола Николић: *Опште приватно право које важи у Војводини*, Панчево, 1925, књига II, стр. 198.

ступање у други брак са другом". Међутим, ако неожењен човек ступи у блуд са удаватом женом, односно ако оваква жена роди ванбрачно дете, такав човек има све обавезе као и ожењен човек, изузев плаћања глобе. Када се ванбрачно дете мора признати као брачно, онда је јасно да такво дете према своме оцу има наследна права као и брачна деца. Питање је само да ли је ванбрачно дете могло наследити и сроднике свога оца. Ми мислимо да јесте под законским условима. Као доказ да је у тадашњој Црној Гори утврђивано очинство ванбрачне деце наводимо овај став поменуће Наредбе о ванбрачним преступима: „Капетан је дужан, чим дозна да је жена или дјевојка затрудњела, учинити истрагу чије је дијете, па блудника послати са извјештајем у овај суд, а тако и кривце који би преступили према садржају пете тачке. Блудницу намјестити на трошак блудника и настојавати на уредно држање дјетета. У случају смрти дјетета, ако је доктор у растојању од 15 ура, да га позове да прегледа од шта је дијете умрло, и да извјештај пошаље овом суду, и ако не би било доктора у поменуто растојање, да свакако пошаље извјешће о смрти дјетета". Кривци према садржају пете тачке, који се помињу у цитираном ставу, јесу жена или дјевојка затруднела која „употреби отровна средства или при рођењу удави дијете" и „лица која би дала отровна средства или другијем начином помогла при извршењу злочиног дјела". Таква жена или дјевојка кажњава се 5 година затвора као убица, а остала лица као учесници убиства. — ОИЗ није садржавао прописе о наслеђивању.

По Српском грађанском законик у из 1844. године није се истраживало ванбрачно очинство, а ванбрачна деца, сем оне која су била позакоњена познијим браком, нису имала право на наслеђивање ни оца ни мајке. Оваква деца могла су своје родитеље наследити једино по изричито изјављеној вољи оца или мајке, у првом реду путем тестаментa, — параграф 409.

Параграф 754. Општег аустријског грађанског законика гласи: „У погледу на матер и материне сроднике имају небрачна деца при законском реду наслеђивања имовине слободне за наслеђивање иста права са брачном децом. На заоставштину очеву и сродника с очеве стране немају небрачна деца право законског наслеђивања." Као што се види, ванбрачна деца по АГЗ-у су имала право наслеђивања мајке и њених сродника, али никако нису могла да наследе оца и његове сроднике. Наравно, овде се мисли на законско наслеђивање. По тестаментарном наслеђивању ванбрачна деца су могла наслеђивати своје родитеље и њихове сроднике.

По Опћем грађанском законик у (хрватском) положај ванбрачне деце у погледу наслеђивања својих родитеља био је регулисан на исти начин као и у АГЗ-у. Параграф 754. ОГЗ-а односи се на незакониту (ванбрачну) децу. У њему стоји: „У обзиру матере, дјеца незаконита имају исто право које пристоји дјечи законитој у наслеђивању неопоручном на имовину која се може слободно пренијети на наследнике. Али дјеца незаконита немају

никаква права наслеђивања неопоручног на заоставштину очеву и очевих сродника, нити на заоставштину родитеља, дједа и бабе и осталих сродника материних". Године 1914. тај је пропис новелиран, те гласи: „У погледу на матер и материне сроднике имају ванбрачна дјеца при законском наслеђивању имовине слободне за наслеђивање иста права са брачном. На оставину очеву и очевих сродника не припада ванбрачној дјечи законско наслеђивање."

Са изузетком црногорског покрајинског права, сва покрајинска грађанска права бивше Југославије нису ванбрачној деци признавала право наслеђивања оца и његових сродника. Савезни Закон о наслеђивању из 1955. године, као социјалистички нормативни акт за регулисање материје наслеђивања, од свога почетка је заузео напредан став према ванбрачној деци, настојећи да је изједначи у правима и дужностима са брачном децом. По њему, ванбрачна деца имају једнака наследна права као и брачна деца у погледу наслеђивања мајке и њених сродника. Затим, та деца имају у наслеђивању оца једнака права као и брачна деца. Једину разлику међу ванбрачним и брачним децом закон прави у погледу наслеђивања очевих сродника. Док брачна деца имају безусловно право да наследе сроднике свога оца, дотле је то право ванбрачне деце ограничено, односно условљено по чл. 23. ст. 3. укинутог Закона о наслеђивању. Ванбрачна деца су имала право да наследе и сроднике свога оца ако се испуне тамо прописани услови. Дакле, ванбрачна деца нису била потпуно искључена од наслеђивања сродника свога оца. И овде се, наравно, ради о законском наслеђивању, а што се тиче опоручног наслеђивања, само се по себи разуме да квалитет ванбрачности неког лица није имао никаквог утицаја на права тога лица из те врсте наслеђивања.

Као што смо напред изнели, Закон о наслеђивању СРС, чија одредба о потпуном изједначењу брачне и ванбрачне деце у погледу наслеђивања важи и за САП Војводину, није задржао никакве посебне прописе о ванбрачној деци, па је, према томе, формално укинута одредба чл. 23. ст. 3. бившег Закона о наслеђивању о могућностима да ванбрачно дете наследи свога оца ако га је овај довео да с њим живи или, пак, ако га је на који други начин признао за своје. Но, да ли је та одредба и идејно укинута — видећемо даље.

Ванбрачна деца су изједначена са брачним децом у погледу наслеђивања својих родитеља и њихових сродника. Али, да би могла наследити своје родитеље и њихове сроднике, тј. да би у наслеђивању могла равноправно суделовати са брачним децом, ванбрачна деца морају имати утврђено очинство на законит начин. Статус ванбрачног детета мора бити несумњив. Пред чињеницом потпуног изједначења ванбрачне и брачне деце у погледу обима наслеђивања и пред чињеницом да у текст новог закона који регулише материју наслеђивања нису ушли поменути (додатни или самостални) начини признавања очинства од стране ванбрачног оца, — у свој својој актуелности поставља

се питање новог и ширег третирања одредаба чл. 24. ОЗОРД-а. Тај пропис, као што је познато, регулише две установе — *признање очинства и утврђивање очинства*. За своје отац може дете признати пред матичарем, или у јавној исправи, или у тестаменту. У поменутом пропису стоји да ће ово признање вредити и биће уписано у матичну књигу само ако се са њим сложи мајка детета, обавештена о томе од матичара. У случају да се мајка не сагласи са овим признањем или се у року од месец дана по пријему обавештења не изјасни о њему, — лице које се сматра оцем детета може поднети тужбу суду ради утврђивања свога очинства. Рок за ову тужбу је 3 године, а рачуна се од пријема обавештења о несагласности мајке. Закон је предвидео случај када је мајка умрла или је нестала пре него што би се могла изјаснити о признању. У таквом случају изјаву даје старалац с одобрењем органа старатељства. Шта ће бити ако очево признање пред матичарем, у јавној исправи, или у тестаменту није уписано у матичну књигу, а отац умре пре него што је подигао тужбу за утврђивање свога очинства? Шта ће бити ако отац уопште није испунио ниједну од формалности из чл. 24. ОЗОРД-а, али је дете признао за своје на тај начин што га је, рецимо, довео код себе у домаћинство да с њим живи, што га је издржавао, школовао и свуда га признавао за своје и указивао му родитељску негу и нежност? Има случајева да је ванбрачни отац у центру за социјални рад признао дете за своје и да је испуњавао обавезу издржавања која му је од тога центра одређена, па за то признање уопште матичар ништа не зна и није уопште обавештен. Тако исто има случајева да ванбрачни отац, не доводећи дете код себе, годинама води бригу о њему и плаћа за њега издржавање, школовање и друго, а да га уопште није признао ни код матичара, ни у јавној исправи, ни у тестаменту. Ако је отац ванбрачно дете признао у јавној исправи, да ли је дужан да ту исправу прикаже матичару, а овај да позове мајку детета, односно стараоца, да се са тим признањем сагласи? Пошто је тестаменат једностранни акт и пошто се отвара након смрти оставиоца, поставља се питање да ли постоји дужност да се тестаменат у коме је ванбрачни отац признао дете за своје поднесе матичару ради спровођења процедуре из чл. 24. ОЗОРД-а?

Сва ова, као и још друга, питања могу се и даље постављати и верујемо да ће их живот истицати у судској пракси. Ми сматрамо да ће се у оставинским предметима и даље појављивати са наследноправним захтевима лица чије очинство према оставиоцу није утврђено ни на један законити начин. Таква ванбрачна лица суд ће, у случају противљења санаследника, упућивати на парницу да се утврди њихов однос са оставиоцем на основу кога се по закону наслеђује. Ако се у таквој парници утврди да је оставилац, рецимо, то лице признао за своје ванбрачно дете и према њему се односио са пажњом и нежношћу родитеља, да ли ће таква пресуда имати конститутиван, статусни значај? По нашем мишљењу — хоће, и ту пресуду, након њене

правомоћности, треба приказати матичару да је упише у матичну књигу. Законско наслеђивање се базира на сродству и то стање мора и треба да буде евидентирано у матичној књизи. Из статуса извиру право на издржавање и право на наслеђивање како брачне тако и ванбрачне деце. У сваком случају мислимо да би се ванбрачна деца чије очинство није регулисано на законит начин, да би остварила своја наследна права, могла позивати на чињенице из чл. 23. ст. 3. укинутог Закона о наслеђивању и бити упућивана на парницу да те чињенице доказују. Судски акт којим би те чињенице биле утврђене, донесен у контрадикторном поступку, требало би достављати матичару ради уписа у матичну књигу и тек након тога уписа такво утврђење имало би конститутиван карактер, а односно лице би добило одређени статус.

ГЕНЕРАЛНИ ДИРЕКТОР, ДИРЕКТОРИ ИЛИ УПРАВИТЕЉИ ОДГОВАРАЈУЋИХ ОРГАНИЗАЦИЈА УДРУЖЕНОГ РАДА НЕ МОГУ БИТИ ОПШТИМ АКТОМ ОРГАНИЗАЦИЈЕ ОВЛАШЋЕНИ ДА ОДРЕБУЈУ РАДНИЦИМА ИЗНОСЕ ЛИЧНОГ ДОХОТКА КОЈИ ЧИНЕ ЊЕГОВ ВАРИЈАБИЛНИ ДЕО

Поводом поднесене представке Уставни суд Македоније повео је поступак за оцену уставности неких одредаба наведеног правилника, јер се основано поставило питање њихове сагласности с чл. 22. и ст. 1, чл. 23. Устава СР Македоније, ст. 1, чл. 4. Савезног закона о међусобним односима радника у удруженом раду (Сл. л. СФРЈ, бр. 22/73) и ст. 1, чл. 53. Републичког закона о међусобним односима радника у удруженом раду (Сл. весник СРМ, бр. 16/74).

У току претходног поступка и на јавној расправи суд је утврдио да је у алинејама 1, 2. и 4, ст. 1, чл. 36. Правилника одређено да 10% од оствареног месечног дохотка за исплату сваког радника представља варијабилни део и да његова исплата зависи од дисциплинованог и одговорног извршавања постављених задатака што их поставе претпостављени и од коректног односа радника на радном месту према странкама и према осталим радницима у предузећу — док је у ст. 2. овог члана одређено да се варијабилни део личног дохотка за исплату у месецу техничком руковођењу објекта може смањити до 20% ако се констатује да је у радном налогу обрачуната количина која не одговара извршеном раду. У чл. 38. овог Правилника одређено је да износ личног дохотка који чини варијабилни део предвиђен у чл. 36. одређује генерални директор, односно директори или управитељи

одговарајућих организација удруженог рада.

Према члану 22. Устава СР Македоније, сваком раднику, у складу с начелом расподеле према раду и с повећањем продуктивности његовог и укупног друштвеног рада и с начелом солидарности радника у удруженом раду, припада из дохотка основне организације удруженог рада лични доходак за задовољавање његове личне, заједничке и опште-друштвене потребе према резултатима његова рада и његовом личном доприносу што га је својим текућим и минулим радом дао за повећање дохотка основне организације. Осим тога, у складу са ст. 1, чл. 23. Устава СР Македоније и ст. 1, чл. 4. Закона о међусобним односима радника у удруженом раду (Сл. л. СФРЈ, бр. 22/73), радници у основној организацији удруженог рада утврђују основе и мерила за расподелу средстава за личне дохотке као и начин и обрачун исплата личних доходака.

Будући да основе наведене у ставкама 1. и 2, чл. 36. Правилника, од којих зависи исплата варијабилног дела личног дохотка радника, осим основе од уредног и ажурног вођења техничке, књиговодствене, административне и друге документације, евиденције и сл., чине радне обавезе о чијим се повредама, у складу са ст. 1, чл. 53. Закона о међусобним односима радника у удруженом раду (Сл. весник СРМ, бр. 16/74) раднику могу изрећи мере: опомена, јавна опомена, промена радног места, условно искључење из основне организације — суд је утврдио да наведене одредбе из чл. 36. Правилника нису у складу с уставним начелом о расподели према раду и са ст. 1, чл. 53. наведеног закона. Суд сматра да, ако се нека од тих основа, као што су нпр. за-кашњавање на рад и привремено напуштање рада, одражава и на

радни допринос радника, о њиховом утицају на висину личног дохотка радника морају се утврдити објективна мерила. Како у чл. 36. Правилника нису утврђена објективна мерила на основу којих се обрачунава варијабилни део личног дохотка радника и како је с чл. 38. утврђивање његове висине препуштено индивидуалном пословодном органу предузећа односно појединим радницима на руководећим радним местима, суд је утврдио да чланови 36. и 38. наведеног правилника нису у складу са ставом 1. чл. 23. Устава СР Македоније и са ст. 1, чл. 4. Закона о међусобним односима радника у удруженом раду (Сл. л. СФРЈ, бр. 22/73).

(Из одлуке Уставног суда Македоније, У бр. 79/73. од 11. VII 74).

НЕДОСТАЦИ У ИЗБОРУ ПО КОНКУРСУ КАНДИДАТА ЗА РАДНО МЕСТО ДИРЕКТОРА ОПШТЕГ СЕКТОРА И УСЛОВИ ЗА ПОНОВНИ ИЗБОР МЕЂУ ПРЕОСТАЛИМ КАНДИДАТИМА

Пресудом општинског суда одбијен је тужбени захтев да се поништи одлука тужене организације удруженог рада о избору кандидата за радно место директора општег сектора и да се наложи туженој организацији да изврши поновни избор међу преосталим кандидатима. Такву је пресуду општински суд донео због тога што сматра да изабрани кандидат испуњава услове конкурса. Окружни суд је на тужитељеву жалбу преиначио пресуду општинског суда и усвојио тужбени захтев јер је нашао да изабрани кандидат не испуњава услове из конкурса.

Јавни тужилац Србије је против пресуде окружног суда подигао захтев за заштиту законитости и предложио да се пресуда окружног суда преиначи тако што ће се одбити тужитељева жалба и потврдити пресуда општинског суда. Врховни суд Србије је одбио захтев за заштиту законитости као неоснован, с обзиром на разлоге:

У захтеву за заштиту законитости јавног тужитеља Србије је истакнуто да у конкурсним условима

туженога није тражено да кандидат има само правни или економски факултет, тј. само овај смер високе стручне спреме, већ је предвиђено да осим ових факултета кандидат може имати и признату високу стручну спрему по Закону о јавним службеницима и позитивним прописима. Како ова одредаба није довољно прецизна и јасна, то је једино правилно тумачење могао дати само раднички савет тужене радне организације, који је наведену одлуку и донео. Раднички савет туженог донео је одлуку о избору кандидата Д. и заузео став да тај кандидат, иако је завршио факултет политичких наука, испуњава конкурсом предвиђене услове. Стога је другостепени суд погрешно када је нападнутом пресудом поништио одлуку о избору, налазећи да изабрани кандидат Д. не испуњава услове у погледу стручне спреме. У захтеву је предложено да се пресуда окружног суда преиначи тако што ће се у овој ствари одбити као неоснована жалба тужитеља Б. изјављена против пресуде III општинског суда и ова пресуда првостепеног суда потврдити као правилна и на закону основана, или да се укине и предмет врати другостепеном суду ради поновног одлучивања о жалби тужитеља.

Испитујући побијану пресуду у смислу чл. 394. ЗПП, Врховни суд Србије је нашао да је захтев за заштиту законитости неоснован јер није повређен Основни закон о радним односима.

Стоји чињеница да је тужено предузеће расписало конкурс за попуно радног места директора сектора општих послова, и то на дан 24. I 1973. Конкурсним условима је предвиђено да кандидат треба да испуњава ове услове: да има високу спрему — правни или економски факултет, признату високу спрему по Закону о јавним службеницима и позитивним прописима, 8 година радног искуства, од чега 4 године на руководном радном месту, и одговарајуће организаторске способности. Код овако прецизираних конкурсних услова окружни суд је правилно нашао да је тачно одређен смер високе стручне спреме коју кандидати морају имати, а то је правни или економски факултет. Изабрани кандидат Д. нема стручну спрему предвиђену овако

прецизираним конкурсним условима јер је завршио факултет политичких наука. Стога је и према схватању Врховног суда правилно поступио окружни суд када је преиначењем пресуде општинског суда усвојио тужитељев тужбени захтев.

Призната висока спрема која је назначена у конкурсним условима је тражени услов за особе које нису завршиле правни или економски факултет, већ им је висока стручна спрема тих факултета призната по другим основама. Стога се назначена призната висока спрема у конкурсним условима не може односити на друге факултете или високе школе већ само на правни или економски факултет.

(Из пресуде Врховног суда Србије, Гзз бр. 156/74. од 11. VII 74).

ЗА КОЈА ОСУБИВАНА ДЕЛА ТРЕБА А ЗА КОЈА НЕ ТРЕБА УЗИМАТИ ДА ПРЕСТАВЉАЈУ СМЕТЊУ ЗА ИЗБОР ДИРЕКТОРА ОРГАНИЗАЦИЈЕ УДРУЖЕНОГ РАДА

Одговор на питање из наслова садржан је у одредбама члана 134. Закона о конституисању и упису у судски регистар организација удруженог рада.

Наиме, у наведеним одредбама утврђују се кривична дела за чије осуђивање постоји сметња за именовање, односно избор инокосног пословодног органа. То су кривична дела против народа и државе, против народне привреде, осим за дела из чл. 281а, 220. и 243. до 248. Кривичног законика, против друштвене и приватне имовине, осим за дела из чл. 254а, 256, 257. и 264. Кривичног законика, против службене дужности, против права самоуправљања, против неизвршења судске одлуке (члан 168а Кривичног законика), против непријављивања кривичног дела или учиниоца (члан 280. став 2. Кривичног законика).

Осуђивање директора за нека друга дела не представља сметњу за именовање, односно избор на дужности инокосног пословодног органа у организацијама удруженог рада.

ДИРЕКТОР НЕ ПРИПАДА НИЈЕДНОЈ ООУР

На питање којој ООУР припада директор, одговор треба тражити у одредбама члана 7. став 2. Закона о међусобним односима радника у удруженом раду.

Према наведеним одредбама, директор радне организације и његови помоћници не припадају ниједној ООУР. Они чине тзв. пословни штаб радне организације. Њихов се положај одређује самоуправним споразумом о удруживању, односно посебним самоуправним споразумом о регулисању питања од заједничког интереса.

ДИРЕКТОР ЈЕ ИЗВРШНИ ОРГАН ПА НЕ МОЖЕ ВРШИТИ САМОУПРАВНЕ ФУНКЦИЈЕ

У образложењу пресуде Окружног суда у Београду Гж-5273/73. од 29. IX 1973. године утврђено је:

„Решење број 194 од 9. II 1973. године донео је директор, а одлуку број 405 од 7. III 1973. године извршни одбор. Према Уставу ови органи могу обављати извршне, а не самоуправне функције. Самим тим, директор па ни извршни одбор нису могли одлучивати о престанку рада тужиоца. Према тада важећем члану 100. став 3. Основног закона о радним односима, престанак рада због самовољног напуштања посла односно неоправданог изостанка са радног места утврђивало је колективно тело које одреди радна заједница. Извршни одбор се није могао сматрати колективним телом за самоуправне функције ни у смислу наведеног прописа, јер њега именује раднички савет, а не радна заједница односно збор радних људи”.

РУКОВОДИЛАЦ ОРГАНИЗАЦИЈЕ УДРУЖЕНОГ РАДА НЕ МОЖЕ ОДРЕБИВАТИ РАДНО ВРЕМЕ, ОДНОСНО ПОЧЕТАК И ЗАВРШЕТАК РАДНОГ ВРЕМЕНА, ВЕЋ ОНО МОРА БИТИ УНАПРЕД УТВРЂЕНО СТАТУТОМ ИЛИ ДРУГИМ ОПШТИМ АКТОМ РАДНЕ ОРГАНИЗАЦИЈЕ

Уставни суд Југославије водио је поступак оцењивања законитости у

једном карактеристичном случају због тога што одредба члана 56. Правилника о радним односима Централне апотеке у Осијеку обавезује здравствено и техничко особље Апотеке да присуствује „на радном месту ноћу, недељом и празником” и прописује да „вријеме, распоред и који радници су обавезни присуствовати на радном мјесту” у то време односно у те дане, одређује руководиоца филијале у сагласности са директором Апотеке. А према одредби члана 58. наведеног Правилника о радним односима, распоред радног времена у току дана, седмице и сл. доноси руководиоца организационе јединице и с тим распоредом путем огласних табли или појединачним достављањем упознаје чланове радне заједнице.

Уставни суд Југославије, У бр. 423/70. од 16. новембра 1971. године укинуо је члан 56. и 58. Правилника уз следеће образложење:

„Оредбом члана 37. Устава СФРЈ зајемчено је најдуже радно време радника од 42 часа недељно и само законом се може изузетно прописати, ако то захтева нарочита природа посла, да у одређеним делатностима или у другим законом одређеним случајевима радно време за ограничено раздобље буде дуже од 42 часа недељно. То ће бити нарочито онда кад се због природе посла и организације рада на одређеним радним местима радно време састоји из времена provedеног на ефективном раду и времена обавезне присутности радника на радном месту која од њега захтева одређену радну активност. Ово уставно начело прихватио је и даље разрадио Основни закон о радним односима, па у свом члану 6. обавезује радну заједницу да је рад у радној организацији дужна организовати на начин који њеним члановима обезбеђује да, у складу са условима одређеним законом, остварују право на ограничено радно време.

По одредбама члана 47. став 2. Основног закона о радним односима, радна заједница је дужна статутом или другим општим актом утврдити радна места на којима је, поред ефективног рада радника, потребна и његова обавезна присутност која од њега захтева радну активност, одредити време трајања те

присутности које не може бити дуже него што је неопходно да би се завршио одређени процес рада, и утврдити мерила по којима се радна активност радника за време обавезне присутности своди на часове ефективног рада, ради одмеравања права радника по основу радног времена.

Супротно је зато наведеним одредбама Устава СФРЈ и Основном закону о радним односима нормирање у члану 56. Правилника о радним односима Централне Апотеке у Осијеку, од 17. јула 1970. године, које предвиђа да „вријеме, распоред и који радници су обавезни присуствовати на радном месту” после редовног рада, ноћу, недељом и државним празником „доноси руководиоца филијале уз сагласност директора Апотеке”.

Сходно уставном начелу по коме радник има право на ограничено радно време, Основни закон о радним односима у свом члану 49. конституише и право радника да његово радно време у току дана, седмице и сл. буде унапред утврђено, а у члану 50. — дужност радне заједнице да статутом или другим општим актом, а према условима рада и природи пословања, уреди унапред почетак и завршетак радног времена у току дана или за дужи период. Само у изузетним случајевима ако су у питању случајеви више силе (или ванредне околности) може се изменити унапред утврђени распоред радног времена. Право радника да унапред упозна распоред свог радног времена, односно дужност радне заједнице да статутом или другим општим актом унапред утврди тај распоред, односи се на све раднике, како на оне који раде с пуним радним временом тако и на оне који раде са скраћеним радним временом.

Противно је, према томе, одредбама чл. 49. и 50. Основног закона о радним односима правно конституисање у члану 58. Правилника о радним односима Централне Апотеке у Осијеку, које допушта руководиоцу организационе јединице да сам доноси распоред радног времена и да путем огласних табли или појединачног достављања с тим и таквим распоредом упознаје чланове радне заједнице”.

Младен Косовац

САОПШТЕЊА

ИЗ СЕДНИЦЕ УПРАВНОГ ОДБОРА

На седници Управног одбора, одржаној 15. марта 1975. године, донета су следећа решења:

1) Узет је на знање извештај председника и секретара о раду Коморе између две седнице.

2) Поводом одбране Јована Баровића и Вељка Ковачевића, адвоката из Београда, у кривичном предмету против Михајлов Михајла, пред Окружним судом у Новом Саду, због кривичног дела из чл. 118. став 2. у вези става 1. КЗ, Управни одбор Адвокатске коморе Војводине донео је следећи

ЗАКЉУЧАК

Сматрамо да су браниоци својим иступањима и начином одбране оптуженог на главном претресу, а нарочито у својим завршним речима, злоупотребили положај и улогу браниоца тиме што су пружали подршку политичким идејама и инкриминисаном делу оптуженог.

Таквим својим понашањем браниоци су прекршили норме Кодекса професионалне етике адвоката, нанели штету угледу адвокатуре, а лишили оптуженог стручне и квалификоване одбране.

Упоребивање оптуженог, на било који начин, са Светозаром Марковићем, Васом Стајићем и другим напредним историјским личностима наших народа, како су то истакли браниоци, грубо вређа норме адвокатске етике, јер адвокат је дужан пред судом и другим органима у својим излагањима да се клони демагогије и злоупотребе у чињеничним и правним оценама.

Адвокатура Југославије је слободна, али се та слобода не може злоупотребити.

Ми адвокати у Војводини оцењујемо да су Јован Баровић и Вељко Ковачевић, адвокати из Београда, у својој одбрани Михајлов Михајла злоупотребили положај браниоца, понашали се супротно Кодексу професионалне етике адвоката и супротно социјалистичком моралу.

3) Једногласно је усвојен Завршни рачун Адвокатске коморе Војводине за 1974. годину, а исти ће се објавити у скупштинском материјалу.

4) Решењем бр. 119/75. уписује се у Именик адвоката Адвокатске коморе Војводине Слободан Кнежевић, са седиштем адвокатске канцеларије у Новом Саду у Ул. Змај Јовина бр. 26/1, са даном 15. март 1975. године.

5) На основу чл. 104. тач. 6. и тач. 19. у вези чл. 9. ст. 2. Статута Адвокатске коморе Војводине и чл. 68. Закона о управном поступку Управни одбор донео је закључак: Одбацује се молба Николац Винка, пензионисаног судије Опћинског суда у Метковићу, са станом у Спиту, којом моли упис у Именик адвоката са седиштем адвокатске канцеларије у Панчеву, јер није удовољио захтеву Коморе од 23. I 1975. године.

6) Решењем бр. 117/75. уписује се у Именик адвокатских приправника Адвокатске коморе Војводине Вукајловић Бошко, са адвокатско-приправничком вежбом код Ђуџум Владимира, адвоката у Сремским Карловцима, са даном 15. март 1975. године.

7) Решењем бр. 105/75. уписује се у Именик адвокатских приправника Адвокатске коморе Војводине Јовановић Мирослав, са адвокатско-приправничком вежбом код Савић Саве, адвоката у Новом Саду, са даном 15. март 1975. године.

8) Решењем бр. 120/75. евидентира се уговор о пружању правне помоћи склопљен између Бркић Ивана, адвоката у Новом Саду, са Занатском радњом „Ролетар“ из Новог Сада, од 27. јануара 1975. године, а на основу чл. 32. став 2. и 3. Статута Адвокатске коморе Војводине.

9) Управни одбор је одлучио да се удовољни молби Адвокатске коморе у Никозији (Кипар) и уплати новчана помоћ у износу од 2.000 динара.

10) Управни одбор предложио је за чланове Консеја Међународне уније адвоката: Јосипа Кујунџића, адвоката у Суботици, председника Управног одбора Адвокатске коморе Војводине, и Милана Миковића, адвоката у Панчеву, члана Управног одбора Адвокатске коморе Војводине.

11) Управни одбор је у радну групу која ће радити на усаглашавању Закона о адвокатури и служби правне помоћи са Уставом при Покрајинском секретаријату за правосудје и општу управу, именовао: Милана Миковића, адвоката у Панчеву, члана Управног одбора, и Душана Аћимовића, адвоката у Новом Саду, председника Комисије за удруживање рада у адвокатури.

12) Решењем бр. 110/75. Јајић Бұра, адвокат у Зрењанину, разрешава се дужности привременог заменика Иванишевић Светозара, адвоката у Сечњу, и одређује се за преузимаатеља адвокатске канцеларије Иванишевић Светозара, адвоката у Сечњу.

13) Решењем бр. 115/75. брише се из Именика адвоката Милорад Вуковић, адвокат у Зрењанину, са даном 1. март 1975. године, јер жели да ужива пензију. Мимоилази се одређивање преузимаатеља, јер нема недовршених предмета. Узето је на знање да задржава чланство у Фонду посмртнине.

13) Брише се из Именика адвоката Недић Александар, адвокат у Панчеву, са даном 7. фебруар 1975. године, јер је преселио седиште адвокатске канцеларије у Београд. Мимоилази се одређивање преузимаатеља адвокатске канцеларије, јер ће недовршене предмете сам ликвидирати.

14) Узето је на знање да је Мирослав Пушин, са даном 31. јануар 1975. године прекинуо адвокатско-приправничку вежбу код мр Војислава Попадића, адвоката у Новом Саду, и да је од 1. фебруара 1975. године адвокатско-приправничку вежбу наставио код Јована Перваза, адвоката у Новом Саду.

15) Управни одбор задужио је администрацију Коморе да позове све адвокатске приправнике који су стекли услове за полагање правосудног испита, да у року од једне године правосудни испит положи. По протеку рока од једне године донеће се решење о брисању из Именика адвокатских приправника у смислу чл. 35. Статута Адвокатске коморе Војводине.

16) Управни одбор примио је исцрпан извештај од председника и чланова Комисије о опорезивању адвоката другова Боривоја Јекића, Мирка Борјановића и Марка Скендеровића, о висини пореских стопа које се примењују на територији наше Покрајине и о међуопштинском догвору о порезима грађана, те о питању вођења нових пореских књига.

Управни одбор
Адвокатске коморе Војводине

ПРЕГЛЕД ПРАВНИХ ЧАСОПИСА

IZ SADRŽAJA ČASOPISA

GLEDIŠTA

Časopis za društvenu kritiku i teoriju (Beograd)

Iz sadržaja broja 11—12/1974.

Rus, Veljko: SAMOUPRAVLJANJE I RADNIČKA KONTROLA

Ossowska, Maria: PROBLEMI UNIVERZALNIH MORALNIH STANDARDARDA

JUGOSLOVENSKA REVIJA ZA KRIMINOLOGIJU I KRIVIČNO PRAVO (Beograd)

Iz sadržaja broja 3/1974.

Kiraly, Tibor: EVOLUCIJA METODA I SREDSTAVA KRIVIČNOG PRAVA

Bemmelen, J. M.: OBESTECENJE ŽRTAVA KRIVIČNOG DELA

Bulatović, Žarko: SUDSKA OPOMENA U JUGOSLOVENSKOM KRIVIČNOM PRAVU I SUDSKOJ PRAKSI

Jerotić, Vladeta: LICNOST — NJEN RAZVOJ I POSLEDICE

Brinc, Franci: IGRE NA SREĆU KAO DRUŠTVENO NEGATIVNA POJAVA I MOGUĆNOSTI NJIHOVOG SPREČAVANJA KOD OMLADINE

Kapor, Gojko: OSVRT NA PROBLEM MERENJA SPOSOBNOSTI SHVATANJA ZNAČAJA SVOJIH DELA I UPRAVLJANJA SVOJIM POSTUPCIMA

Malobabić, Petar: PRAVOSUĐE U RATU

Vražalić, Mihailo: NOVO ZAKONODAVSTVO O PREKRSAJIMA

Lopičić, Đorđe: KRIVIČNO DELO NARUŠAVANJA NEPOVREDIVOSTI STANA — ČLAN 154. KZ U PRAKSI OPSTINSKIH SUDOVA NA TERITORIJI GRADA BEOGRADA

Jelačić, Olga; Tolić, Branko; Srtinić, Mate: UBISTVA NA PODRUČJU SPLITA OD 1964. DO 1973. GODINE

KOMUNA

Časopis za pitanja teorije i prakse komunalnih zajednica (Beograd)

Iz sadržaja broja 1/1975.

Renovica, Milanko: AFIRMACIJA IZVRŠNIH ODBORA U OPSTINSKIM SKUPŠTINAMA ZAVISI OD USPEŠNOG IZVRŠAVANJA NJIHOVIH SLOŽENIH I ODGOVORNIH FUNKCIJA

Milošević, Tihomir: OBAVEZE I ODGOVORNOST ZA RAZVOJ DELEGATSKOG SISTEMA

Munčan, Jovan: STRUKTURA CLANOVA DELEGACIJA I DELEGATA U SKUPŠTINAMA OPŠTINA I SKUPŠTINI SAP VOJVODINE

Breznik, Dušan: ZNAČAJ PROČAVANJA RAZVITKA STANOVNIŠTVA SA GLEDIŠTA POTREBA KOMUNE

Bogdanović, Milorad: NEKA ZAPAZANJA O PROGRAMIMA RADA VEĆA MESNIH ZAJEDNICA OPSTINSKIH SKUPŠTINA

Vukmanović, Velimir: BEZBEDNOST U JAVNOM GRADSKOM SAOBRAĆAJU — POSLE SAVETOVANJA U NOVOM SADU

Iz sadržaja broja 2/1975.

Milovanović, Momčilo: OSTVARIVANJE FUNKCIJE DRUŠTVENOG PRAVOBRANIOCA SAMOUPRAVLJANJA

Mitkov, Vladimir: NOVI NAČIN OSTVARIVANJA IZVRŠNE FUNKCIJE U OPŠTINI

Vlaj, Stane: PRVA ISKUSTVA I PROBLEMI U RADU DRUŠTVENO-POLITIČKIH VEĆA SKUPŠTINA OPŠTINA I REPUBLIKA

Šetinc, Lenart: SISTEM INFORMISANJA U MESNIM ZAJEDNICAMA U USLOVIMA DELOVANJA DELEGATSKOG SISTEMA

Perlai, Reže: DEMOKRATIZACIJA I MODERNIZACIJA RADA LOKALNIH VLASTI U MAĐARSKOJ

NAŠE TEME

(Zagreb)

Iz sadržaja broja 12/1974.

Šuvar, Stipe: O KONTINUITETU KULTURNE POLITIKE NAŠEGA KOMUNISTIČKOGA POKRETA

Iz sadržaja broja 1/1975.

Rizman, Rudolf: ALTERNATIVNI SVIJET AMERIKKE „NOVE LJEVICE“

PRAVNI ŽIVOT

(Beograd)

Iz sadržaja broja 1/1975.

„PRAVNI ŽIVOT“ U 1975. GODINI
30-GODIŠNJICA PRAVOSUĐA

Radojković, Milan: PRENOS MENICE

Simonović, Borivoje: KONVALIDACIJA UGOVORA O KUPOPRODAJI NEPOKRETNOSTI ZBOG NEDOSTATKA FORME

Gojić, Stevan: PRIMENA „LOKALNOG“ PRAVA I NAČELO PARNIČNOG POSTUPKA IURA NOVIT CURIA U PRAVNOM SISTEMU SFRJ

Bosiljčić, Milica; Ljutovac, Mirjana: PRAVNI REŽIM SA GLEDISTA USTAVA SFRJ I ZAKONA

Petrović, Milić: O PRAVNOJ OCENI KRIVICNOG DELA

Rakonjac, Velizar: O JEDNOM SUSEDSKOM PRAVU U SUDSKOJ PRAKSI

Miladinović, Vidoje: KARAKTERISTIKE NUŽNE ODBRANE I NJENOG PREKORACENJA OSVETLJENE SUDSKOM PRAKSOM

REVIJA RADA

Časopis za pitanja međusobnih radnih odnosa, socijalnog osiguranja, zaštite na radu, uslova rada, zapošljavanja, stručnog osposobljavanja u zakonodavstvu i praksi (Niš)

Iz sadržaja broja 11—12/1974.

Popović, Teofilo: OSNOVNE KARAKTERISTIKE RADNIH ZAJEDNICA U ORGANIZACIJAMA UDRUŽENOG RADA

Erčević, Radojko: ZAŠTITA NA RADU U ORGANIZACIJI UDRUŽENOG RADA I UNUTRASNJA KONTROLA

Matović, Milivoje: STICANJE SVOJSTVA RADNIKA U UDRUŽENOM RADU

Nelkovski, Krste: OBAVEZNA SARADNJA ORGANIZACIJA UDRUŽENOG RADA I ZAJEDNICE ZA ZAPOSILJAVANJE PREMA ODREDBAMA ZAKONA O MEĐUSOBNIM ODNOSIMA RADNIKA U UDRUŽENOM RADU

Dragičević, Milica: NAKNADA LIČNOG DOHOTKA ZA VREME GODIŠNJEG ODMORA

Ralčić, Tomislav: RASPOREĐIVANJE RADNIKA NA RADNA MESTA

Matavulj, Veljko: POLOŽAJ KVALIFIKOVANIH I VISOKOKVALIFIKOVANIH RADNIKA S ASPEKTA NOVIH PROPISA U SR SRBIJI

SAVREMENOST

Glasilo Saveza komunista Vojvodine (Novi Sad)

Iz sadržaja broja 20/1975.

Alimpić, Dušan: STATUT I NEPOSREDNI ZADACI SAVEZA KOMUNISTA VOJVODINE

Stajić, Sreta: SAMOUPRAVNE INTERESNE ZAJEDNICE U DRUŠTVENIM DELATNOSTIMA

SOCIJALIZAM

Časopis Saveza komunista Jugoslavije (Beograd)

Iz sadržaja broja 12/1974.

Simeunović, Vojin: KRITIČKO MISLENJE I PROTIVURJECNOSTI SAVREMENOG DRUŠTVA

TEORIJA IN PRAKSA

Revija za društvena vprašanja (Ljubljana)

Iz sadržaja broja 1—2/1975.

Ribarić, Miha: PRAKSA DELEGATSKEGA SISTEMA

Kavčič, Bogdan: SODELOVANJE DELAVCEV PRI UPRAVLJANJU PODJETIJ

Petrič, Ernest: PRAVICE PRIPADNIKOV NARODNOSTI

Šmidovnik, Janez: PRESNIKI V NORMATIVNI DEJAVNOSTI

Dorđević, Jovan: PRISPEVEK K TEORIJI AVANTGARDE

13. MAJ

Časopis Saveznog sekretarijata za unutrašnje poslove (Beograd)

Iz sadržaja broja 12/1974.

Pihler, Stanko: NEKE OPSTE OKOLNOSTI POD KOJIMA SE VRSE KRIVICNA DELA PROTIV DOSTOJANSTVA, LICNOSTI I MORALA

Okiljević, Ognjen: NAČIN RADA DIVLJIH ZASTUPNIKA

Keržić, Smiljka: POVEZANOST MEĐUNARODNIH I DOMAĆIH PROPIISA O PREVOZU OPASNIH MATERIJALA U DRUMSKOM SAOBRAĆAJU

Miloš Stojanović

САДРЖАЈ

АДВОКАТУРА И ДРУШТВО

Инж. Виамош Молнар, Место и улога правосуђа у САП Војводини — — — — —	1
--	---

ЧЛАНЦИ И РАСПРАВЕ

Катарина Фиштеш, Правна природа конструкције продуженог кривичног дела — — — — —	12
Војислав Кнежевић, Смисао одредбе члана 55. ЗКП — — —	19
Др Душан П. Радоман, Ванбрачна деца као наследници — —	29

ПРАВНА ПРАКСА

Из судства (Младен Косовац) — — — — —	37
---------------------------------------	----

САОПШТЕЊА

Из седнице Управног одбора — — — — —	41
--------------------------------------	----

ПРЕГЛЕД ПРАВНИХ ЧАСОПИСА

Из садржаја часописа (Милош Стојановић) — — — — —	43
---	----

Уређивачки савет:

Сава Грујић, адвокат у Зрењанину, *мр Александар Бурђев*, асистент на Правном факултету у Н. Саду, *Иван Иванић*, заменик јавног тужиоца САП Војводине, *Васа Калишки*, адвокат у Панчеву, *Марија Кленоцки*, судија Вишег привредног суда у Новом Саду, *др Велибор Лукић*, адвокат у Новом Саду, *Јован Милић*, судија Врховног суда Војводине у Новом Саду, *др Милијан Поповић*, доцент Правног факултета у Новом Саду, *Петар Шарчевић*, адвокат у Суботици, *Бранко Шинжар*, друштвено-политички радник у Новом Саду.

Уређивачки одбор:

Сава Савић, главни и одговорни уредник, адвокат у Новом Саду, *Борђе Вебер*, адвокат у Новом Саду, *Будислав Вулегић*, адвокат у Новом Саду, *Светозар Добросављев*, адвокатски приправник у Новом Саду, *Живко Киселички*, судија Окружног суда у Новом Саду.

Технички уредник:

Мирјана Јовановић

Гласник издаје и власник је Адвокатска комора Војводине, 21000 Нови Сад, Змај Јовина 20/І. — Телефон: 42-201. — Годишња претплата 120.— дин., за иностранство двоструки износ. Цена једног броја 15.— дин.
Тек. рачун 65700-678-2047. Рукописи се не враћају.

На основу мишљења Покрајинског секретаријата за образовање, науку и културу САПВ бр. 413—185 од 23. маја 1973. године, *Гласник* је стручна публикација ослобођена основног и посебног пореза на промет.

